

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ BÖLÜMÜ

3857

CUMHURİYET İDEOLOJİSİ VE TÜRK BASINI
(Hakimiyeti Milliye 1 Aralık 1928-31 Aralık 1929)

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Hayati TÜFEKÇİOĞLU

Tezi Yöneten: Doç. Dr. Korkut TUNA

İstanbul- 1988

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM	
ESKİ KİMLİĞİN TASFİYESİ	11
A- Osmanlılığın Eleştirisi	13
B- Doğu'nun Eleştirisi	22
II. BÖLÜM	
YENİ KİMLİĞİN OLUŞTURULMASI	29
A-Türkçülük	31
a) Tarihsel Temel: Yeni Arayışlar	31
b) Toplumsal Temel: Köycülük	33
c) Öz Türkçecilik ve Has Türkçe İsimler	41
B- Batıcılık	45
a) Batı'nın Kökeni	45
b) Yeni Bir Yaşam	49
III. BÖLÜM	
İNKILABIN AKİSLERİ	60
SONUÇ	69
BİBLİYOGRAFYA	75

GİRİŞ

Toplumların kendilerini tanıma ve tanımlayabilmeleri, toplumlar arasında farklılıkların bulunmasına bağlıdır. Toplumlar, kimliklerini başka ve kendinden farklı toplumlarla girecekleri ilişkilerde kazanırlar. (1)

Türk toplumunun tarih içindeki yerini ve kimliğini farklı toplumlarla olan değişik ilişki ve çatışmalar belirlemiştir. Türkler, tarihlerinde Orta Asya'da Çin ve İran çatışmasıyla kimliklerini kazanmışlardır. Yakın Doğu'ya yerleşip İslamiyet'i kabul etmeleriyle Doğu-Batı çatışması içine giren Türkler, köklü bir kimlik değişikliğine uğramışlar ve Osmanlılık'la bir dünya imparatorluğuna ulaşmışlardır. Tarihte dünya imparatorluğu kuran ve Doğu-Batı ilişkilerini denetleyen Osmanlı, Batı'nın yeni zenginlik kaynakları bulup, ilişkileri denetleme gücünü ele geçirmesiyle kurulan yeni ilişkilerde yer edinememiştir. Batı'nın, Doğu-Batı ilişkilerinde dengeyi lehine çevirmesiyle gerilemeye başlayan Osmanlı, yeni ilişkiler sisteminde kendine yer edinebilmek için çözüm arayışlarına girmiş, XVIII. yüzyıldan itibaren Batı modelini örnek alarak, Batılılaşma siyasetini benimsemiştir. Batılılaşma siyasetiyle Türk toplum tarihi, üçüncü dönemine girmiştir. Cumhuriyet, bu yeni kimliğin artık kesinlik kazandığı, Batı'nın tartışmasız tercih edildiği bir dönemdir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti, yeni bir kimlikle ve farklı bir konumda dünya siyaset sahnesinde yerini almıştır.

Anadolu Türklüğü'nün yeni devleti kimliğini Batılılaşmakta, siyasetini de Batı'nın genel siyaseti içinde aramıştır. (2) Türkiye Cumhuriyeti yeni kimliğini Osmanlı ile uyumsuz yönlerini vurgulayarak belirlemeye çalışmıştır. Yeni kimlik Osmanlı'nın eleştirisi üzerine kurulmuştur.

Bu konu çerçevesinde yapılabilecek çeşitli araştırmalar içinde biz, konumuzu önce kitle iletişim aracı olarak "gazete" ile sınırlandırdık.

(1) Baykan Sezer, Asya Tarihinde Su Boyu Ovaları ve Bozkır Uygarlıkları, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1979, s. 122

(2) Baykan Sezer, Sosyolojinin Ana Başlıkları

İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1985, s. 201

İletişim, bir bilginin, bir görüşün, bir davranışın yayımlanması süreci olarak tanımlanmaktadır. (1) İletişim araçları da geniş insan yığınlarının değerlerini, inançlarını, alışkanlıklarını, yargılarını etkileme ve yürürlüktekilerden ayrımlı değer, inanış. alışkanlık ve yargılara koşullandırma olanağı sağlamaktadır. İletişim kaynağının, yığınları kendi istekleri, emelleri, amaçları doğrultusunda yönlendirme, biçimlendirme ve bu isteklere, emellere ve amaçlara uygun düşecek bir yapıya kavuşturma olanağı vardır. (2)

Yeni rejim de, basın yoluyla kendini ifade etmek, yerleşmesini, kökleşmesini sağlamak istemektedir. İletişim kaynaklarından gazete de, toplumun aynası sayılmakta, günün siyasal, sosyal, ekonomik olaylarını yansıtması bakımından bir belgeler koleksiyonu niteliği taşımaktadır. (3)

Biz bu özelliklerinden dolayı gazete koleksiyonlarının, dönemin daha iyi tanınması, anlaşılması ve daha sağlıklı değerlendirilebilmesi için önemli olduğuna inanıyoruz.

Yeni Cumhuriyet'in kurucusu Mustafa Kemal de, iletişimin önemi konusunda oldukça duyarlıdır. Nitekim Mustafa Kemal, 5 Şubat 1924'te, İzmir'de devrin gazete sahipleri ve gazetelerin başyazarlarıyla yaptığı toplantıda şunları söylemektedir: "Türk basını, milletin gerçek seda ve iradesinin kendisini belirtmesi şekli olarak Cumhuriyet'in etrafında çelikten bir kale vücuda getirmelidir, bir fikir kalesi, bir zihniyet kalesi. Basın mensuplarından bunu istemek, Cumhuriyet'in hakkıdır. Bütün milletin samimi bir birlik ve tesanüt içinde bulunması bir zarurettir. Umumun selamet ve saadeti bundadır. Mücadele bitmemiştir. Gerçekleri, milletin kulağına ve vicdanına lüzumu gibi ulaştırmakta basının vazifesi çok mühimdir.

Efendiler, kabul etmeliyiz ki, cihan henüz yeni Türkiye devleti hakkında, Türkiye Cumhuriyeti hakkında daha fazla aydınlanmak ihtiyacındadır. Milletin ve bilhassa aydın ve olgun vatandaşların ortak davalarının

(1) Önder Şenyapılı, Toplum ve İletişim, Turan Kitabevi, Ankara 1981, s.42

(2) a.g.e. s.51

(3) Enver Behnan Şapolyo, Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönüyle Basın, s.1

etrafında olduklarını red ve cerh kabul etmeyen delillerle göstermeli-yiz." (1)

Görülüyor ki Mustafa Kemal, basından yeni rejimin yerleşmesini, kök -leşmesini sağlayacak fikirleri yayma görevini beklemektedir. (2) "Gerçek-leri milletin kulağına, vicdanına lüzumu gibi ulaştırmakta" ve "Cihanı yeni Türkiye Cumhuriyeti hakkında daha fazla aydınlatmakta" basına mühim görevler yüklemektedir.

Biz çalışmamızda, Hakimiyeti Milliye gazetesini seçtik. Burada ko-numuzun Hakimiyeti Milliye'yi tanıtmak olmadığını, tezimizin sınırlarını tesbit etmek açısından belirtmek isteriz. Hakimiyeti Milliye, Mustafa Ke-mal tarafından kurularak 10 Ocak 1920 tarihinde yayınlanmaya başlamıştır. Başlangıçta haftada iki gün, dört sahife olarak yayınlanmaya başlanan ga-zete, sonraları haftada üç gün ve 1921 Şubat'ından itibaren de günlük olarak çıkmaya başlamıştır. Gazete, Cumhuriyet rejimini yaratan eylemin ana siyasal sözcüsü olmuştur. 11 Ekim 1923'de Recep Peker'in yazdığıleri müdürü olduğu gazete, giderek Mustafa Kemal'in kurduğu Cumhuriyet Halk Fırkası'nın resmi organına dönüşmüştür. 1974 yılında Ulus adını alan ge-zete, özellikle Falih Rifkî Atay'ın başyazarlığında Ankara rejiminin gö-rüşlerini yansıtan bir parti, hatta devlet sözcüsü görünümünü almıştır. (3)

Hakimiyeti Milliye, Mustafa Kemal'in koyduğu sınırlı bir sermayeyle kurulmuştur. Başlangıçta gazetenin bütün yazı ve haberleri Mustafa Kemal tarafından gözden geçirilmiş, yazıların çoğunu Mustafa Kemal yazmıştır. Hakimiyeti Milliye'nin ilk sayısındaki başmakale de yine Mustafa Kemal tarafından kaleme alınmıştır. (4) Gazetenin imtiyaz sahipliğini sırasıyla Recep Zühtü Bey, Mahmut Bey (Siirt Mebusu) ve Falih Rifkî yapmıştır. Me-sul müdürler de Sait Bey, Hikmet Şevki Bey, Naşit Hakkı Bey'dir. Hakim-

(1) Ahmet Emin Yalman, Gördüklerim ve Geçirdiklerim, cilt 3 (1922-1944), Rey Yayınları, s. 104-105

(2) Ünder Şenyapılı, İletişim A.İ.T.İ.A. Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yayın Organı 1981/3, s.184

(3) Ali Geygilili, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, 7, s.213

(4) Füzruzan Husrev Tökin, Basın Ansiklopedisi, Kulen-Besimevi, İstanbul 1963, s.65

yeti Milliye'nin basım adedi ise 1920'de 2000, 1927'de 6000, 1932'de 9000 dir. (1) İsmail Hakkı Tevfik'in 1935 Filibe baskılı Ankara Gazeteleri adlı eserinde, gazetenin yazıcıları şu şekilde sayılmaktadır: Ağaoğlu Ahmet Bey, Aka Gündüz Bey (Enis Avni), Akıl Bey, Burhan Asaf Bey, Celal Davut Bey, Celal Nuri Bey, Doktor Adnan Bey, Hüseyin Ragıp Bey, Hüseyin Tevfik Bey, İbrahim Necmi Bey, İzzet Ulvi Bey, Kadri Kemal Bey, Hakkı Emin Bey, Mahmut Esat Bey, M.Reşit Bey, Muhittin Bey, Nebizade Hamdi Bey, Necip Fazıl Bey, Neşet Halil Bey, Nihat Şevki Bey, Talat Bey (İdare Müdürü), Nusret Kemal Bey, Süreyya Ziya Bey, Ruşen Eşref Bey, Doktor Tevfik Rüştü Bey Yusuf Akçora Bey, Ziya Gevher Bey.

Bizim incelediğimiz dönemde ise gazetede ağırlıklı imzalar Faruk Nafiz, Yakup Kadri, Aka Gündüz, Zeki Mesut, Kazım Nami, Burhan Asaf (Belge), Nurullah Ata'dır. Gazetede ayrıca şu imzalara da rastlanmaktadır: Server Rifat, Cevat Memduh, Ahmet Saffet, Reşit Saffet, Ziyaeddin Fahri, G.Ata, Ercüment Ekrem, Sait Nazif, S.Z.Süreyya, V.Aşir, Abdülhak Hamit, Mehmet Saffet. Biz bu çalışmada, rejimin artık oturduğu, inkılapların tamamlanmış ve her anlamda geleneksel kimlik ve mirastan kesin kopuşu simgeleyen harf devrimini izleyen 1 yıl içinde resmi ideolojinin yayın organı sayılabilecek bir gazete olan Hakimiyeti Milliye gazetesine, yeni siyasetin, yeni kimliğin, topluma sunulması, tanıtılması ve benimsenmesi çabalarının nasıl yansıdığını ele alacağız.

Yukarıda Cumhuriyet rejiminin yeni bir kimliğinden ve farklı bir siyasetinden bahsettik. Hakimiyeti Milliye gazetesinde bu yeni kimliğin nasıl tanıtıldığı, halka nasıl sunulduğu, yeni kimlik sunulurken eskisinin nasıl değerlendirildiği, nelerin neyin yerine konulmak istendiği, ortaya konulan sorunlar ve gösterilen çözüm yolları konularını araştıracağız. Yeni kimlik elbette yeni ve farklı bir yaşam biçimini de beraberinde getirecekti. Bu yaşam biçiminin gazetede halka nasıl sunulduğu da ilgi sehamıza girecek.

Çalışmamıza Hakimiyeti Milliye'yi seçmemizin bir diğer nedeni de bu gazetenin bir Ankara gazetesi olmasıdır. Çünkü biz, bir Ankara gazetesi- nin rejimi ilk ağızdan daha sağlıklı yansıtacağı kanaatindeyiz. Hakimiyeti Milliye doğrudan resmi ideolojinin sesi sayılabilecek bir gazete iken,

(1) İsmail Hakkı Tevfik, Ankara Gazeteleri, s.14

dönemin İstanbul gazetelerine genel bir siyasetçilik hakimdir. İstanbul gazeteleri bu yapılarıyla yeni rejimi ve inkılapları yansıtmamaktadır. Mesela Son Saat'de hiç köşe yazısına rastlanmamaktadır. Bu gazetede her gün 6 roman tefrikası ve 1 hikaye yer almaktadır. Siyaset yoktur, haberler son derece ilginç başlıklarla, usta bir dille işlenerek kaleme alınmıştır. Vakit gazetesinde 2 köşe vardır. Bu köşelere de kadınlara yönelik konular hakimdir. (Moda, aşk, vs...) Vakit'de de 5 roman tefrikası ve 1 hikaye her gün yayınlanmaktadır. İdam gazetesinde de siyasetçilik hakimdir. Haberler, günümüz magazin basınında rastlanan hikaye diliyle yazılmış, ilginç konuları içermektedir: Öpüşmek zannedildiği gibi zevkli midir? Garip izdivaçlar, Nasıl artist olunur? Nasıl zengin olunur? vs... Diğer bir İstanbul gazetesi olan Cumhuriyet, biraz daha farklı bir yapıya sahiptir. Yunus Nadi'nin 1924'ten itibaren Cumhuriyet'i yayınlamaya başlaması, İstanbul basınında Kemalistler'e ilk köprü başını sağlamıştır.(1) Buna rağmen Cumhuriyet'te, Yunus Nadi imzalı baş makaleler dışında yeni rejim hakkında bilgi çok sınırlıdır. Cumhuriyet de bir yarı magazin gazetesidir. Netice itibarıyla bize göre bir İstanbul gazetesi, yeni rejimi layıkıyla hissedemeyecek, anlayamayacak ve esas önemlisi yansıtamayacaktır. Zaten Ankara'dakiler de bundan habersiz değildir. Hakimiyeti Milliye'de yer alan aşağıdaki fıkra bu açıdan ilgi çekicidir:

"BEYOĞLU'NDA

-Garson! Şimdi çaldıkları hava neydi?

-İstiklal Marşı efendim." (1 Ağustos 1929)

Ankara'da bulunanlar da İstanbul basınının yeni rejime ilgisizliğinden şikayetçidir. K.Z. imzalı bir yazıda Hakimiyeti Milliye'de bu konuda şöyle denilmektedir:

"ŞEHİRLERİN SEÇİYESİ

Geçenlerde bir arkadaşla konuştum. O bana şehirlerin de insanlar gibi bir seçiyeye sahip olduğunu söyledi. O sırada önümüzde duran birçok gazetelere işaret ederek:

-İnanmazsan şu İstanbul ve Ankara gazetelerine bir bak, dedi. Masada gösterdiği gazeteyi aldım. Bu bir İstanbul gazetesi idi. Arkadaşım, gazetenin dört tarafını kırmızı kalemle çizmiş. Baktım: Biri mahut Horinika meselesi, bi-

(1) Ali Gevgilili, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi 7, s.24

ri iki şairin arasında çıkan hadise, biri de temâşacının yazdığı yazıdan mütevellit dedikodu, diğeri Kadriye Hanım işi...

Bir günün gazete havadisleri arasına bu garip vakaların toplanması cidden şaşılacak şeydir. Ben bu hayret içindiyken, arkadaşım elime Ankara gazetesini sıkıştırdı. Sahifelerinde birkaç büyük makale, beş-on fıkra, dil ve harf işine dair münakaşalar.

Refikim: Görüyorsun ya, dedi. İşte iki şehrin seviyesini gösteren bariz nişaneler." (25 Mart 1929)

Ankara, İstanbul basınında ciddi şekilde rahatsızdır. Kazım Nami şunları söylemekle yetinmektedir:

"İstanbul'da gazetecilik pek tuhaf bir şekil almıştır. Bu şeklin ne olduğunu anlamak kolaydır. Ben burada izahat vermemek cihetine iltizam edeceğim." (10 Nisan 1929)

Yukarıda Hakimiyeti Milliye'nin doğrudan rejimin sesi sayılabilecek bir gazete olduğunu söylemiştik. Hakimiyeti Milliye'de açılan bir "Halk Sütunu" münasebetiyle yazılan yazıda, gazetenin bu görevi açıkça üstlendiği görülmektedir:

"Halk sütununu halkımızın her türlü dertleri, ihtiyaçları istekleri için açtık. Bu hemen hemen sırf kendilerinin malıdır. Cumhuriyet idaresi her memnuniyet ve teşekkür aynı hisle mukabele ettiği gibi, her türlü dileklere, şikayetlere de çok ehemmiyetle kulak varır." (11 Kanunusani 1929)

Bu arada basınla yeni rejim ilişkileri de dikkat çekici bir seyir takip etmiştir. Özellikle Cumhuriyet'in ilk on yıllık döneminde yeni rejimin ittifak halkaları dışında kalan hiçbir eğilime olanak verilerek istenmemiştir.(1) Kurulan yeni rejim, kendini güçlendirme ve sağlamlaştırma çabaları içinde uyumlu bir basın yaratmaya çalışmıştır.

(1) Ali Gavgilili, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, s.213

Milli Mücadele'nin kazanılması, Lozan barışı ve İstanbul'un işgalden kurtarılmasıyla İstanbul'da, Ankara güçlerine karşı bir yayın kampanyası açanlar, "Yüzellilikler" adı verilen istenmeyen kişiler listesine alınarak yurt dışına çıkarılmıştır. Peyami Sabah'ın başyazarı Ali Kemal ise, tutuklanıp Ankara'ya gönderilirken, İzmit'te linç edilmiştir.

Mustafa Kemal, basınla ilişkilere çok önem vermektedir. İzmit'te İstanbul basınının ılımlı kesimiyle toplantı düzenlemiştir. Fakat Cumhuriyet'in ilanından sonra hilafetin de tartışılmaya başlamasıyla, İstanbul basını ile Ankara arasındaki gerginlik artmıştır. Muhafif gazeteciler, İstiklal Mahkemeleri'ne çıkarılmakta, fakat sürüşme bitmemektedir. Mustafa Kemal, 5 Ocak 1924'te İzmir'de dönemin İstanbul gazetelerinin sahip ve başyazarlarıyla bir toplantı daha yapmış, yeni rejimin oturması ve yerleşmesi için basından Ankara ile uyum içinde çalışmasını istemiştir. Fakat sürüşme sürmüştür. 1925'te Şeyh Said isyanı ile yeni rejim-basın ilişkileri kopma noktasına gelmiş, hükumete geniş yetkiler tanıyan Takrir-i Sükun Kanunu, 4 Mart 1925'te Meclis'ten geçirilmiştir. Kanunun çıkmasıyla Tanin, Tevhid-i Efkar, Sebil-ür-Reşat, Aydınlık, Resimli Ay, Vatan başta olmak üzere İstanbul ve Anadolu'daki muhalif gazeteler birer birer kapatılmıştır. Yazarları da İstiklal Mahkemeleri'nce tutuklanmıştır.

Bu dönemde basının karşılaştığı bir başka önemli olay da, harf devrimi olmuştur. Yeni harflerin kabulü, gazeteleri olumsuz etkilemiş, birçoğu okuyucusuzluktan kapanmıştır. Bu dönemde hükumet, gazete ve dergilere prim vererek, yeni rejime katkıları için yardımcı olmuştur. Yakup Kadri, Hakimiyeti Milliye'de harf devrimiyle birlikte basının düştüğü sıkıntıyı şöyle anlatmaktadır:

"Harf inkılabını müteakip başgösteren matbuat buhranı, gittikçe vahametli bir safhaya giriyor. İstanbul'da çıkan haftalık ve aylık mecmuaların hemen hepsi kapandı. Bunlar arasında birkaç mizah gazetesi kaldı. Onlar ise neredeyse düşüp kaybolacaklar. Bundan sonra sıra belli başlı gündeliklere gelecek ve işte o zaman korktuğumuz başımıza gelecek.

Türkiye'de matbuat buhranının bizim korktuğumuz safhaya girmesi, bütün milletin fikri ve manevi iflâsı manasını tazammun edebilir." (17 Nisan 1929)

Yine aynı yazar bir başka yazısında ise şöyle demektedir:

"Babıali'de basılan 5-10 halk mecmuası, üç-dört ay evveline kadar 30 bin, 20 bin basıyordu. Bunların sürümü birdenbire 2 bine, hatta bine, beş yüze düştü ve sahipleri bunları birer birer kapatmak mecburiyetinde kaldılar. İlk tecrübe deminde biraz ümit veren gündelik gazeteler de yavaş yavaş rağbetle düşmeye başladı." (5 Nisan 1929)

Falih Rifkî de aynı konu üzerinde durmakta, fakat daha değişik düşünmektedir:

"Baştan öyle düşünüyorduk: Kanun çıkar çıkmaz inkılap şüphesiz yürüyecektir. Fakat belki bir-iki sene için gazetelerin hacmi yarı yarıya incek, satış iki sülüs, üç rûbu azalacak, yeni yazının ikinci sene-i yıldönümünde ise inkişaf birdenbire kendini gösterecektir.

İnkılaptan 4 ay 18 gün geçti: tahminlerimizin hepsinde yanlışlığımızı söylemeliyiz. Gazeteler düşmedi değil, ancak düşündüğümüzden ne kadar farklı! Hatta aralarında artan bile var. Gazetelerimizin yanıp yakıldığı inkılabın sürümü hırpalaması değil, inkılabın bir defa için gazete bütçelerine yüklettiği ağırsa masraftır.

Yazı inkılabının dört buçuk ay sonraki manzerası NORMAL'-den çok iyidir. Yazı inkılabının doğrudan doğruya kendisi ile alakası olmayan sıkıntıların nasıl yardım görmesi meselesi ise, umumla görüşülecek milli bir mesele değil, resmi makamlarla meslek adamları arasında halledilecek bir meseledir." (20 Nisan 1929)

Hakimiyeti Milliye'de basınla ilişkiler de tartışılmaktadır. Basın hürriyeti konusunda Adliye Vekili Mahmut Esat Bey, şunları söylemektedir:

"Hürriyet, pek çok defalar şantajcılarının elinde devlet otoritesine, vatandaşların dürüst menfaatlerine karşı tahakküm silahı halinde kullanılmaktadır.

Bazı medeni memleketlerdeki matbuat hürriyetinin demokrasilerin sırtında ezici bir yük ve milletleri yorgun bırakan bir müessese halini aldığı söylenmiştir.

Benim matbuat hürriyetinden anladığım mana, millet ve inkılabın büyük menfaatlerinin etrafında çalışma, yazma, dürüst ve samimi tetkiklerde bulunmadır.

Dünyanın en hür halkçı bir cumhuriyetini yaşayan Türkiye, hürriyeti kendisine sıkılabilecek bir silah olarak kullanıramaz." (11 Şubat 1929)

Siirt Mebusu Mahmut imzalı yazıda da basından şikayet edilmektedir:

"Otuzbir Mart ve Şeyh Said isyanları yalnız irticain, cehaletin eserleri değildi. Bu isyanlarda o zamanlar mevcut olan müfrit bir hürriyetin tesiri de pek fazladır. Türk matbuatının Meşrutiyet devrinde ve Cumhuriyet'in ilanına tekaddüm eden safha ile ilanı takip eden aylarda birçok hatalarının olduğuna şüphe yoktur." (12 Şubat 1929)

Faruk Nafiz ise basın hürriyeti konusunda şöyle demektedir:

"Umumiyetle gazetecilerin elinde adesesı kuvvetli bir dürbün vardır. Milli menfaatler mevzubahis olduğu bir zamanda, zeki bir muharrir, bu dürbünü nasıl kullanacağını bilir. Fena akisler tevhit edecek vakalara elindeki dürbünün arka adesesinden, müsbet tesir husule getirecek hadiseleri de doğrudan doğruya tetkik etmeyi vazife telakki eder. Son senelerde Türk gazeteciliği de, sükun ve itidalin, gazete satışını yükseltmekten daha büyük bir lazime olduğunu, neşriyatı ile tasdik etmiş oldu. Küçük, ehemmiyetsiz hareketlerden heyecanlı bir hadise vücudı getirmeye çalışan bir muhabir, dürbünü teleskop gibi istimal ediyor ve gazetecilikte bir nevi romantizm vücudı

getiriyor demektir ki, bu tarz irfan seviyesi düşün-
ölanları daha çok işgal ettiğı için tehlike deha büyük-
tür.

Dört sene evvel cumhuriyete karşı kıyam hamakatinde bulu-
nan Kürt şeyhine, İstiklal Mahkemesi reisi yanlış riva-
yetlere nasıl inandığını sorduğı zaman, şu cevabı almış-
tı:

-Nasıl inanmam? Gazete yazıyordu!

Matbaa hurufatının, henüz bilgileri tekemmül etmemiş in-
sanlar üzerindeki tesirine bu cevap kafi bir delildir. Bu
tesiri menfi bir surette kullanmada hiçbir netice, hiçbir
faide hasıl olmadığını bize geçen uzun senelerin tecrübe-
si sarahatle gösterdi. Şu halde yoktan vakalar icadında
hale ısrar etmenin, gazeteciliğın manevi istifadesi lehi-
ne terkettiğı menfaat ne olabilir? Mesela son isyan ha-
berleri gibi.

Selahiyettar makamın kuvvet ve katiyyetle reddettiğı bu
asılsız haberin herhangi bir gazetede yer bulması kayfiya-
ti, ancak gafletle tefsir olunabilir. Zira bu haberle mu-
harrir, en ufak bir hadisenin bile mevcut olmadığına göre
yalnız rüyasını nakletmiş bulunuyor. Fakat henüz rüya ile
hakikatı fark edecek kadar mütekamil olmayanların, bunu
ne yolda tefsir edecekleri düşünölmelidir. Eğer mutlaka
bir mevzu lazımsa, böyle muhayyel isyan haberleri yerine
memleketin dört tarafında teessüs etmiş sükun ve asayışı
kaleme almak hem daha doğru, hem daha muvafıktır." (11 Ka-
nununani 1929)

Çalışmamız, gazetelerin yeni harflerle çıkmalarını başlangıç olarak
almaktadır. Latin harflerinin kabulü, Türkiye Cumhuriyeti'nin Batılılaşma
siyasetinde önemli bir kilometre taşını teşkil etmektedir. Harf devrimi
geleneksel kimlik ve mirastan kesin olarak kopuşu simgelemektedir. "Harf
inkılabı, Latin Türkiyesi ile eski Arap Türkiyesi'nin arasını ayıracak ve
Türkiye'nin atisi ile mazisinin arasına bir set çekecektir. (3 Kanunuev-
vel 1928)

Tezimize konu olan 1929 yılının bir diğör özelliğı de inkılapların

ana hatlarıyla bu dönemde artık tamamlanmış, rejimin büyük ölçüde oturmuş olmasıdır. 1924'te Tevhidi Tedrisat Kanunu ve aşarın kaldırılması 1925'de Şapka Kanunu'nun kabulü, tekke ve zaviyelerin kaldırılması ve miladi takvimin kabulü, 1926'da Türk Medeni Kanunu'nun kabulü, 1928'de Beynelmilal Erkamın Kabulü Hakkında Kanun ve yeni harflerin kabulünden sonra 1929'da Ceza Usul Kanunu'nun meydana getirilmesiyle 1930 yılı başında hukuk alanındaki reformlar da tamamlanmıştır. (1)

Yine Hakimiyeti Milliye'nin 1929 yılındaki sayılarını seçmemizin bir diğer sebebi ise, gazetede bu dönemde kimlik tartışmalarının yoğun olmasıdır. Bundan sonraki yıllarda gazetenin muhtevası gittikçe sığlaşmakta, yazı kadrosu daralmaktadır. Nitekim 1934'te de Hakimiyeti Milliye kapanmakta, yerine Ulus kurulmaktadır.

Çalışmamıza 1929 yılına ilaveten gazetenin yeni harflerle çıkmaya başladığı 1928 yılının aralık ayı da dahil edilmiştir. Böylece 13 aylık bir dönemle çalışmamız sınırlanmıştır.

Yukarıda da işaret edildiği gibi Hakimiyeti Milliye'de giderek imzalar azalmakta, kalite düşmektedir. Gazetede 1929 yılının ilk altı ayından sonra bu düşüş gözükmektedir. Dolayısıyla tezimize konu olan yazıların önemli kısmı yılın ilk yarısına aittir.

Yine çalışmamızda sözkonusu dönemle ilgili Hakimiyeti Milliye dışındaki da kaynaklardan faydalanılmış, özellikle Cumhuriyet ideolojisini oluşturan ana kaynaklara gidilerek konu, tarihi boyutları içinde ele alınmak istenmiştir.

(1) Kurt Steinhaus, Atatürk Devrimi Sosyolojisi, Sender Yayınları, İstanbul 1973, s.126

I. BÖLÜM

ESKİ KİMLİĞİN TASFİYESİ

Osmanlı İmparatorluğu, yenik çıktığı Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yıkılmıştır. Yeni Türk devleti ise varlığını Osmanlı'nın yıkılışını hazırlayan olaylar içinde kazanmış, yeni devlet bir yerde Osmanlı İmparatorluğu'na karşı da gerçekleştirilmiştir. Bu sebeple yeni kimlik bir Osmanlı eleştirisi üzerine kurulmak istenmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Ortaçağ kalıntısı, ümmete dayalı, Kur'an yasalarıyla yönetilen teokratik bir devlet olduğu, Türkiye Cumhuriyeti'nin ise bunun tersine çağdaş, milli ve laik bir karakter taşıdığı tezinden hareketle yeni devletin Osmanlı ile uyumsuz görülen yönlerinin altı gizilmiş, eskiyi tanımlayan her şey kötü kabul edilmiştir. (1)

Cumhuriyet inkılaplarının fikir babalarından Recep Peker inkılabı tarif ederken, "Bir sosyal bünyeden geri, eğri, fena, eski, haksız ve zararlı ne varsa, bunları birden yerinden sökülüp, onların yerine ileriye, doğruyu, iyiyi, yeniyi ve faydalıyı koymaktır" (2) demektedir. Recep Peker'in bu tanımı, Meydan Larousse'ye şöyle yansımıştır: "Atatürk devrimleriyle Türk sosyal bünyesindeki geri, eğri, kötü, haksız ve zararlı ne varsa, bunları kökünden sökülüp atarak yerlerine yeniyi, ileriye, doğruyu, iyiyi ve faydalıyı koyma amacı güdülmüştür." (3)

Yukarıdaki tanımların temelini Ziya Gökalp'de bulmak mümkündür. Cumhuriyet Türkiye'si'nin ideoloğu ve yurdumuzda sosyolojinin öncülerinden olan Ziya Gökalp'in sosyolojik fikirleri, Osmanlı devletinin son dönemleri, yıkılışı ve Türkiye Cumhuriyeti devletinin kurulması ile ilgili sorunlar çerçevesinde oluşmuştur. Gökalp, Durkheim sosyolojisinden yola çıkarak geliştirdiği milli sosyoloji anlayışla sorunlarımıza çözüm yolları aramış bir düşündürüdür.

Ziya Gökalp, Osmanlı-Türk ayrımını gündeme getirerek Türkler'in Osmanlı'dan ayrı ve farklı bir unsur olduğunu öne sürmüştür. Gökalp bu konuda şunları söylemektedir:

(1) Baykan Sezer, Sosyolojinin Ana Başlıkları, s. 203

(2) Recep Peker, İnkılap Dersleri Notları, Ankara Ulus Basımevi 1936, s.7

(3) Meydan Larousse c. 3 s. 638

"Osmanlı İmparatorluğu genişledikçe, yüzlerce milleti siyasi dairesine aldıkça, idare edenlerle idare olunanlar ayrı iki sınıf haline giriyorlardı. İdare eden bütün kozmopolitler, 'Osmanlı sınıfı'nı, idare olunan Türkler de 'Türk sınıfı'nı teşkil ediyorlardı. Bu iki sınıf birbirini sevmeydi. Osmanlı sınıfı, kendini millet-i hakime suretinde görür, idare ettiği Türkler'e millet-i mahkûme nazarı ile bakardı. Osmanlı daima Türk'e 'Eşek Türk' derdi. Türk köylerine resmi bir şahıs geldiği zaman, 'Osmanlı geliyor' diye herkes kaçardı." (1)

Yine Gökalp'e göre, "Bu milletin yakın bir zamana kadar kendisine mahsus bir adı bile yoktu. Tanzimatçılar ona, 'Sen yalnız Osmanlı'sın, sakın başka milletlere bakarak sen de başka bir ad isteme. Milli bir ad istediğin anda Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasına sebep olursun' demişlerdi. Zavallı Türk, vatanını kaybederim korkusuyla, 'Vallahi Türk değilim, Osmanlı'dan başka hiçbir içtimai zümreye mensup değilim' demeye mecbur edilmmişti." (2)

Ziya Gökalp'e göre Osmanlılık, sadece Türkler'in katıldığı bir uygarlık alanıdır. Bundan öteye bir anlam taşımamaktadır: "Türkler, harsen Osmanlı İmparatorluğu'na tabi olmadılar. Bunlar da kendi kendilerine milli bir hars yaparak Osmanlı medeniyetine karşı tamamiyle lakayd kaldılar" (3)

Böylece Gökalp'in hazırladığı zemin üzerine Hâkimiyeti Milliye'de yoğun bir Osmanlı eleştirisine rastlanılmaktadır. Devlet yönetiminden spora, sanattan kadın haklarına, sağlıktan iktisada, çocuklara verilen değerden nüfusun azlığına kadar her konuda Osmanlı fena, geri, eğri, karanlık, zalim, cahil, zorba gibi sıfatlarla eleştirilmektedir.

(1) Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1976, s. 33

(2) a.g.e. s. 44

(3) a.g.e. s. 34

A- OSMANLILIĞIN ELEŞTİRİSİ

Hakimiyeti Milliye'de, Osmanlı'ya yöneltilen eleştirilerin başında devlet idaresi, hükümet-halk ilişkileri gelmektedir. Siirt Mebusu Mahmut imzalı başyazıda bu konuda şöyle denilmektedir:

"Türkiye'de asırlardan beri devam eden fena idareler halk ve hükümet arasında doldurulmaz bir uçurum açılmasına sebep olmuştur. Sanki hükümet halkın faydasına çalışan bir müessese değil, ona zulmeden, devletle olan muamelelerinde ona derecesiz müşkülât çıkaran bir heyetten ibarettir. Filhakika, bir şahsın veya bir hanedanın hayat ve menfaatlerini her şeyden üstün tutan, vatana ve halka karşı olan vazifelerle kendini alakalı saymayan saltanat idaresi, elbette vatandaşlara emniyet telkin edemezdi." (30 Haziran 1929)

Yine Osmanlı'nın "fena idaresi" ile ilgili bir eleştiride "Cumhuriyet Vatandaşlığı" başlıklı yazısında Zeki Mesut şunları söylemektedir:

"Yaradılışında serbest ve civanmert olan Türk, dini ve dünyevi birtakım fena adet ve idarelerin tesiri altında bir aralık "teba" ve "bende" icaplarına alışmış ve bunların tazyiki altında inleyerek hükümet ve devlet mefhumlarına karşı adeta bir kin ve husumet beslemeye başlamıştır. Saltanat devrinin başlıca farik vasfını işte bu haleti ruhiye teşkil etmekte idi." (19 Mart 1929)

Yakup Kadri "zalimane" şeklinde nitelediği Osmanlı idaresini eleştirilmektedir:

"Eski devrin zalimane idaresi halkta, devlet ve hükümete karşı hiçbir itimat ve emniyet hissi bırakmamıştı. Devlet halkı yolmakta ve esir gibi kullanmakta devam ettiği müddetçe, halkta bir nevi sinsilik, desisecilik, yalan ve dolancılık itiyadı hasıl olmaya başladı. Memur için miri ma-

lı çalmak nasıl mübah oldu ise, millet için de devlet hakkını yemek, hükümet otoritesini aldatmak öylece mübah oldu. Zavallı saf Anadolu köylüsünün bile bu konuda öğrenmediği şeytanlık kalmadı." (6 Mart 1929)

Hakimiyeti Milliye'de A.G. imzalı "İki Halk Yeri" başlıklı yazıda yine Osmanlı'da devlet-halk ilişkisi üzerinde durulmakta ve şöyle denilmektedir:

"Evvvelki devirde saray kuvveti ve onun "vüzera" dediği uşak kuvveti vardı.

Bu kuvvet için "halk"ın göbek adı: "Sıfır"dı. Yokluğu ve ehemmiyetsizliği bu derece ifade eden bir kelime yoktu. Kudret, selahiyet ve iştirak hakkı yalnız sultanlara ve göcezlerine verilmişti.

Geçen devirde hak üç manasız kuvvetindi: Teşrii dedikleri kombinezonla politikacılar kuvveti, ikincisi fırka ve fırkacılık gürültüleri arasında tutunmaya savaştan hükümet kuvveti, üçüncüsü de hepsinin fevkinde ve hepsinden azılı saltanat kuvveti.

Bu üç kuvvet her gün birbirleriyle didişmek vazifesiyle mükellefti ve adına apaçık "tevzini kuva" derlerdi, yani Üçü bir Üç gözlü terazide aynı ölçüyü muhafaza etmekle vakit geçirirlerdi.

Bu sebeplerden halk, dördüncü sıfır kuvveti teşkil ederdi. Ve maalesef bütün işler gene halk namı altında, onun hesabına görülürdü.

Sarayın önünden halk geçemezdi. Mebusların toplandığı sarayın kapısından halk bakamazdı. Kâbine denilen vüzera loncasının içi dışı ve işi halk için değildi.

Bu devir demokratik cumhuriyet, yani cumhuriyet halk devridir.

Bugün saray maray olmadığı için korkusuz ve serbestçe vatan içinde dolaşıyoruz.

Bugün Millet Meclisi'nin adı üstünde, o, sırf bizim kendi meclisimizdir. Bahçelerini halka açmıştır. Ve kadın-erkek, büyük küçük onun içinde ferah ve serinlik buluyoruz." (12 Haziran 1929)

Bu yazının aşağıdaki haber üzerine kaleme alındığı anlaşılmaktadır:

"MECLİS BAĞÇESİ HER GÜN HALKA AÇIKTIR

B.M.M. Reisi Hz. Meclis bahçesinin yaz günleri halka açılmasını istemiştir.

İdare heyeti bahçenin havuz bulunan alt kısmının öğleden sonra saat dörtten itibaren halk için serbest olduğunu bildirir.

Ancak bahçede çiçeklere dokunulmayacak ve çimenlere basılmayacaktır." (10 Haziran 1929)

"Halk için bir kabus" (26 Kanunusani 1929) olarak nitelendirilen Osmanlı saltanatı ve hilafet devirleri için Siirt Mebusu Mahmut şunları söylemektedir:

"Mesela Osmanlı tarihinde bir ağalar devri, zorbalar devri softalar devri vardır. Yeni Türk tarihine böyle menfur ve haysiyet karan bir devir kaydedemeyiz. Cahillerin, geri fikirliilerin memleket idaresinde artık yeri olamaz." (19 Kanunusani 1929)

Yine Siirt Mebusu Mahmut "tembellik", "uyuşukluk" ve "karanlık" içinde geçen Osmanlı idareleri için "Biz atalet ve zulmet içinde geçen bir maziye ebediyyen veda etmeyi düşünüyoruz" (1 Kanunusani 1929) demektedir.

Hakimiyeti Milliye'de Osmanlı'ya, Osmanlı kimliğine yöneltilen eleştirilerden biri de Türk-Osmanlı ayırımı üzerinedir. Türk unsurunun Osmanlı içinde ezildiği, horlandığı ileri sürülmektedir. Bu konuda S.Z. Süreyya şunları söylemektedir:

"Milletimiz hakikaten iftihar edilecek bir millettir. Halbuki sultanlar idaresi zamanında Türklüğünü kim ileri sürebilirdi? Zavallı Türklük her türlü tahkir ve tezyife maruz kalmaz mıydı? Sarayın benam şairlerinden Vasıfı Enduruni yukarıya hoş görünmek sevdasıyla ve her halde cranın hale-i ruhiyesine tercüman olarak:

"Ünsiyeti etraki bana eyleme teklif

Ben ehli tabietanım ey şuh, o hödüktür"

gibi hezeyanlar savurmamış mıydı? Hayır şair efendi, hödüğün en büyüğü milletin derinliklerini, yüksekliklerini ölçüp biçmiş olan senin gibi derbeder saray şairlerini böyle abuk sabuk söyletenlerdir. Bu kadar civanmert, bu kadar saf ve temiz bir millete hödüklük isnat edenlerdir ki, asıl merhabaya değmez, ünsiyete gelmez hödüklerdir. Türkler'in billurdan temiz ve berrak olan vicdanı önünde hürmetle eğilmek gerektir." (17 Kanunusani 1929)

Yakup Kadri ise "Sükutun Zararları" başlıklı yazısında yine Osmanlı içindeki Türk imajı konusunda yazmaktadır:

"Eski Osmanlı İmparatorluğu'nun nesilden nesle, asırdan asra zihinlerde ve ruhlarda o korkunç, gülünç ve acıklı Türk tipi tesirini tamamiyle silmek için pek çok gayret ve himmet sarfetmek lazımdır." (2 Mart 1929)

Hakimiyeti Milliye'de Osmanlı-Türk ayrımı üzerinde durulmakta, Osmanlı öncesi Türk uygarlıkları ile ilişkiler kurulmaktadır. Selçuklu, Türkler'in öz devleti sayılırken, Türk unsurunun Osmanlı içinde talihsiz bir dönem geçirdiği ileri sürülmektedir. Aşağıda Vakıflar ve Tarihî Yapılar başlıklı yazıda bu konuda şöyle denilmektedir:

"Anadolu'da yer yer birer güzellik ve sanat mezarlığı gibi sıralanan Selçuklu eserleri, Osmanlı adı verilen eserlerin israf edilircesine yükseldiği günlerde yıktırılmıştır. O zamanların düşünüşü, görüşü milletin dehasından kopan bu yadigarları şahıslara malediyordu.

Paraların üstünde kralların tuğralarını görenler, bu büyüyen serveti o adların öz iradı sandığı gibi milletin parası, çalışması, zevki ve sanatı ile yaratılan bu eserleri de kemerlerindeki imzalara bakarak birtakım şahsiyetlerin öz akarları sandılar. Tarih de öyle değil miydi? Koca bir milletin kan ve kemikten akınları ile yapılan tarih, kralların öz destanı sanılır ve sayılırdı.

Cumhuriyet hakimiyeti, saltanatı Türk milletine ayırtsız
Üleştirdiği gün tarihimiz de halklaştı.

Selçuk tarihi yok olmuş bir ailenin destanı değil, yer yer
sıkıntıları, sevilen sanat örnekleri, Keykubat'ın harap ol-
muş akarları değil... yaşayan, gencelen, yeni abideler kur-
maya yönelen Türk milletinin geçmiş zamanlarıdır." (30 Ha-
ziran 1929)

Hakimiyeti Milliye'de Osmanlı kimliği tümden reddedilmekte, Osmanlı
ile ilgili her unsur kötü kabul edilmektedir. Nedim gibi, Fuzuli, Baki,
Şeyh Galip gibi. F.N. imzalı aşağıdaki yazıda, bu konu üzerinde durul-
maktadır:

"Halk Bilgisi Derneği, Türk'ün mutasavvıf şairi Yunus Em-
re için bir merasim hazırlamaktadır. Nerede ve ne zaman
doğduğu, nerede ve ne zaman öldüğü belli olmayan bu halk
şairinin muayyen bir günde ve muayyen bir yerde yadedil-
mesi büyük bir mazhariyettir. Halbuki Nedim'in 4 sene ev-
vel ölümünün 200'üncü senesi olduğu halde böyle bir yerde
merasim günü tesis etmek hiç kimsenin hatırına gelmemiştir.
Bundan sonra Fuzuli'nin, Baki'nin, Galip Dede'nin yadedil-
meyecek günleri gibi." (24 Şubat 1929)

F.N. "Dağılan Karanlık" başlıklı yazısında şunları söylemektedir:

"Üç asır evvel Osmanlı İmparatorluğu'nun en kuvvetli ve-
ziri, okumak, yazmak bilmiyordu. Ve bu onun için bir nok-
san değildi. Bugün Cumhuriyet Türkiye'si'nin halkı için bi-
le bu bilgisizlik bir noksan değil, bir ayıp talakki edi-
liyor." (22 Temmuz 1929)

Yine F.N., "Yabancı Bir Gözle" başlıklı yazısında aynı konu üzerinde
durmaktadır:

"Yirmisekiz Mehmed Çelebi, bir eserinde Paris'e sefaret he-
yeti ile gittiği zaman, başuçlarına toplanan ecnebilere
hayretini anlatır: Bir sininin etrafını alan heyet, galiba

yemekleri beş parmakla yemeye başlamış olacaklar ki, seyredenlerde bu gülüş ve hayret kendini göstermişti.

Daha yirmi sene evvel Paris'teki eski Osmanlı sefareti heyetinin yemeğini hayretle karşılayanlardan birinin torunu, İstanbul'daki vezir konaklarından birine misafir olsaydı gene aynı manzarayı görürdü. Belki ortada sini kalkmıştır, fakat onun yerine geçen sofranın üstünde çatal, bıçak vazifesini gene davetlilerin eli ve parmakları ifa ediyordu.

Birçok Garp muharrirlerinin egzotik edebiyat yapması için yalnız bu yemek sahnesini yazması kafi gelmişti. Öyle tahmin ediyoruz ki, artık bizim inkılabımızla, egzotizm ne Piyer Loti, ne Klod Farer gibi şöhretler yetiştirmeyecek. Bundan sonra Türkiye'yi ayrı bir tipte gören bütün gözler, nihayet onu Avrupa ile birlikte bir kül halinde mütalaa etmeye mecbur olacaklardır." (28 Temmuz 1929)

Mehmet Saffet de Osmanlı terbiye sistemini eleştirmektedir:

"Saltanat terbiyesinin istinat ettiği zihniyet lütufkarlık ve garazlık, tebaa emir ve memur zihniyetidir. Hasılı mülhlik bir egoizmdir." (12 Şubat 1929)

Eski yöneticiler, Batılılaştırma yolundaki hareketleri ile de eleştirilmektedir. "Eski" kadrolar bu harekette ya satıhta kalmak veya "eksik" olarak bir türlü Batılılaştırmamızı gerçekleştirmemekle itham edilmektedirler. Yani Batılılaştırma hareketlerinde başarılı olunamamışsa, bunda suç Batılılaştırmanın kendinde değil, bu hareketi yürüten kadroların yetersizliğindedir, beceriksizliğindedir. Siirt Mebusu Mahmut imzalı bir yazıda bu konuda şöyle denilmektedir:

"Saltanat idaresi hayat ve politika aleminde kendileri ile dövüleceği anasırın medeni seviyesine ulaşmak, memlekette umumi bir ıslahat yapmak ihtiyacına düşmüş değildi. Onun ıslahat işlerindeki gayesi, yalnızca şekli bir mahiyetten ibaret kalıyordu. Çünkü iş bağında olanların memleketle olan alakaları vicdani değil, zahiri idi. Onlarca harici alemin "Türkiye artık ıslahat yapıyor" demesi kafi geliyor

du. Yeni rejim her işte olduğu gibi ıslahat hareketlerinde de radikal bir yol üzerinde yürüyor." (28 Temmuz 1929)

Kazım Nami de yine aynı "eksik alış"tan şikayetçidir:

"Biz bir asırdan beri eski dünyanın, eski bir milletini basma kalıp taklit ettik. Bu taklidin bugünkü neticesi hatta taklit yolunda yürümek arzusudur. Halbuki bize artık taklit değil, ibda lazımdır." (11 Şubat 1929)

Osmanlı her konuda eleştirilmektedir. Faruk Nafiz'in kaleminden:

"Muhakkak olan bir cihet varsa, o da Türk'ün çoğalma kabiliyetidir. Osmanlı İmparatorluğu'nun kötü siyaseti onun bu kabiliyetini bir sürü vahi menfaatler yolunda istismar etmiş, bu cevher yok yere heder olmuştur." (29 Haziran 1929)

Siirt Mebusu Mahmut da imparatorluğun sağlık politikasını eleştirmektedir:

"Bu memlekette sıhhat ve sıhhi teşkilat meselesi ancak cumhuriyet idaresinde nazarı dikkate alınmaya başladı. Mülkiyet idarelerinde sıhhatin, sıhhi teşkilatın manası olmazdı. Çünkü o idare, efradının, vatandaşlarının hayatına hiçbir kıymet vermezdi." (12 Mart 1929)

Eğitim konusunda da Osmanlı eleştirilere uğramaktadır. Faruk Nafiz bu konuda şöyle demektedir:

"Bütün Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan yegane eser Galatasaray'dır. Mevritiyet devri de ilim namına bir İstanbul Kız Muallim Mektebi'ni miras bırakmıştır." (7 Kanunusani 1929)

Çocuk, Osmanlı'da eğitim gibi ihmal edilen unsurlardan biri olarak gösterilmektedir Faruk Nafiz tarafından:

"Geçen nesilde çocuk, ailenin en çok ihmal edilen bir unsuru idi. Bununla beraber bu ihmal edilen unsurdan bugünkü idealist nesil vücuda geldi." (27 Nisan 1929)

Kadın da Hakimiyeti Milliye yazarlarına göre Osmanlı idaresi altında en çok ezilenlerdendir. Aka Gündüz "Türk Kadını İçin" başlıklı yazısında şöyle demektedir:

"Büyük inkılap gününe kadar Türk kadını beşer tarihinin en çok, en fena haksızlığına uğramış yegane kadındır. Bu zulmün en feci tarafı tecavüzün içimizden daha çok gelmiş olmasıdır.

İffet, fazilet, hak, hatta nefes alacak hava kadına yasaktı. Bu faciayı bu zaviyeden mütalaa etmelidir. Evet mâzi madde-i asliye olarak şunu kabul etmiş görünürdü: İffet yok, fazilet yok, hak yok, hava yok.

Temiz, saf, faziletli Türk kızına iş, hak, refah ve bütün manasıyla hayat vereceğiz." (7 Mart 1929)

B.A. imzalı bir sinema kritiğinde ise kadın konusunda şunlar söylenmektedir:

"Bizim pazarlarımızda siyah et ancak mahdud bir miktarda, bir sarayla birkaç tane paşa konağına hadım yetiştirecek kadar satılırdı. Revaçta olan beyaz ve körpe olan Çerkez kızı eti idi. Ürselenmemesi için itina ile bakılırdı. Yediği kırbağ derisine değil, iffet ve namusuna inerdi. Bu beyaz etler de Yakın Şark'taki, Uzak Garp'taki siyah etler kadar inlerdi.

Padişah, hasseten İngiltere'nin müdahalesi ile esir pazarlarını herhangi bir kapitülasyonu kabul eder gibi kapattı. Suretâ. Çünkü sarayın arka kapılarından beyaz et ticareti ve beyaz et hediyeleri Osmanlı'nın son zamanlarına kadar en aziz meşguliyetlerinden birini teşkil ederdi."

(9 Kanunuevvel 1929)

Falih Rıfkı'ya göre Türk matbaacılığının kötü durumunun sorumlusu da

Osmanlı'dır:

"Eğer matbaa Osmanlı İmparatorluğu içinde Latin harfleri ile başlamış ve Garo insanlığının isrinde yürümüş olsaydı, şimdiki Türkiye veryüzünün en büyük, en kuvvetli, en zengin kalabalık devleti olurdu.

Bundan, baskı makinesi mesul değildir. Munsif olmak için şunu da söyleyelim ki, kesif medrese ve saray zulmeti içindeki ı ışık parçaları bu makinenin çarklarında kıvılcımlanmış, yeni Türk insanlığı bu ilahi makine içinde yoğrulmuştur.

Türk matbaacılığını temiz ve serbest işlemekten alıkoyan paslı zinciri Cumhuriyet parçaladı ve Türk matbaacılığına iki asırlık noksanları birkaç senede ödetecek asıl inkışaf 1 Kanunusani 1929'da başlamıştır.

Medeniyetin bu en yüksek mucizesini bizde tam eserini vermekten men eden kapkara saray ve şeriat tahakkümünü istihlakla hatırlamak da lazımdır." (1 Şubat 1929)

Hakimiyeti Milliye'de Osmanlı kimliği ile ilgili her şey eleştirilmektedir, yazı, takvim, rakam, saat:

"Yeni rakamlar nasıl görüşlerimizi değiştirdi ise, yeni yazı da öyle düşüncelerimizi başkalaştırıyor.

1928 yılına gelinceye kadar kaç kişi olduğumuzu bilmiyorduk. Çünkü eski rakamlar remil dökmek, vakf yapmak içinmiş. Takvim denince günlerimizin, vakitlerimizin sağışını, geğişini, işlerimizin günlerimizle karşılaştırılmasını hiç gözönüne getiremedik. Kopardığımız yapraklar bize hep öteki dünyaya yarayan bilgiler söylüyor. Cebimizdeki saat de öyle değil miydi?.." (11 Şubat 1929)

Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihi de pek ihtisamlı değildir Faruk Nafiz'e göre:

"Beş-altı asırlık imparatorluğun macerasını nihayet bir tarih kitabı tetkik ve ifade edebilir. Fakat şu birkaç se-

nelik hamlenin tahlilini yapmak için gelecek nesiller bütün ilimlerden muavenet istemek zarureti hissedeceklerdir." (12 Kanunuevvel 1928)

Fikir ve sanat üzerine de olumsuz tesiri olmuştur Osmanlı'nın:

"Osmanlı devrinin hareket zümreleri fikir ve sanatı seyretmek için değil, susturmak için para sarfettiler. Cumhuriyet nabızı durmuş bir Darülfünun buldu ve onu sarsa sarsa uyandırdı." (10 Haziran 1929)

B- DOĞU'NUN ELEŞTİRİSİ

Yeni Türk devleti yeni bir kimlik ve farklı bir konumda dünya siyaset dengesinde yerini almaktadır. Osmanlı kimliği reddedilmekte, devletin çıkarları geleneksel Doğu siyaseti yerine Batı'nın genel siyaseti içinde aranmaktadır. Böyle olunca eleştiri okları Osmanlı ile birlikte Doğu'ya, Doğululuğa da yönelmektedir. Nasıl Osmanlı'yı, Osmanlı kimliğini tanımlayan her şey kötü ise, Doğu ile birlikte, Doğu'yu tanımlayan her şey de kötüdür. Çünkü Doğululuk eski kimliğimizin en önemli vasfıdır. Çünkü artık:

"Devriñ, güneşleri Garp'ten doğmada
Tan yerinde yanan ateş soğmada
Şark'ı karanlıklar ezip boğmada"dır. (13 Haziran 1929)

Hakimiyeti Milliye yazarlarından Aka Gündüz'e göre Şark şöyledir:
(Makalenin sonundaki açıklama da aynen alınmıştır.)

"Diplomat için Şark: Bir şahsi geçim ve siyasi gemirme alanıdır.
Filozof için Şark: Kepçe kepçe bilgi uydurumu çıkarılan büyük bir eşmedir ki, başkaları ondan yarım kamçak alamaz.
Edip ve şair için Şark: Kafası içinde sınırsız, görçeksiz bir ülkedir ki, herbucağında sade kendisi kaleminden atını oynadır.

Hekim fakısı için Şark: Düşkünlük, miskinlik ve hastalık yuvasıdır.

Siniri cürek kadın için Şark: İpekli sedirler, incili avizeler, elleri alkanlı, belleri yatağanlı, kaytan bıyıklı, ateşten ve istekten gunnamış delikanlılardır.

Kansul ve kemiksul erkek için Şark: Akanber, öd, iğde ağaçları altına kurulmuş gerdek sofralarıdır ki, çevresine elleri nargileli, gözleri haşhaşlı, turunc bağrırları bürüm-cüklü düşgüzeli kadınlar dizilmiştir.

Şark'tan başkaları için Şark: Böyle imiş, böyle idi ve böyledir.

Bu fıkradan bazı sözler:

Gemirme: istismar	Kemiksul: raşitik
Alan: saha	Düşgüzeli: rüya güzeli
Eşme: elle yapılan menba	Ün: şeref, haysiyet
Çamçak: ağaçtan taş	San: şan, ünvan
Sınır: hudut	Mut: saadet
Görçek: hudut	Kut: mübarek
Fakı: profesör	Yaratık: mahluk
Gunlama: tevellüt etme	Derlimi: hülasası
İstek: ihtiras	Sanı: zihniyet
Kansûl: fakrûddem	Dal: omuzbaşı" (20 Şubat

1929)

Hoş olmayan, beğenilmeyen başarısız bulunan her şeyin menşei Şark'a Şarklığa bağlanmaktadır. Falih Rifkî olaylı bir Galatasaray-Fenerbahçe futbol maçından sonra şunları yazmaktadır:

"İstanbul gazetelerindeki son maç yazılarını utanç ve sıkıntı duymayarak okumak mümkün müdür? Spor gibi güzel ve necip bir Garp eserine ancak bu kadar Şarklılık konabilir. Bir maçın arkasından mahkeme celpleri ve hastane yağdığı-nı görmekten hazine ne vardır?

Bir nesillerden beri süren Oksford ve Kemberic yarışlarının uzun tarihini, bir de Fenerbahçe ve G.S.'nin kısacık ser-güzeştini hatırlayınız.

Garp müesseseleri terbiye ve ahlakları bir tarafa bırakılarak, hatta kendi kötü örneklerimizle eğitilerek alınmasının mahzurları bunlardır." (15 Mayıs 1929)

Faruk Nafiz ise Ankara'da birini bir Batılı'nın geliştirdiği iki lokantayı karşılaştırmaktadır:

"Ankara'da en mükellef lokantayı işleten bir ecnebidir. Bu büyük müessesenin sahibi, her kapıdan giren müşterinin sevimli, güleryüzlü bir karşılayıcısıdır. Bütün yemek müddetince en ufak bir arzunuzun üzerinde canla başla titrer. Onun az ilerisinde başka bir lokantanın yerli sahibi bilakis müşterilere bir kurban nazarı ile bakar. Sanki onları hasbi iase ediyormuş gibi bir tavrı vardır." (3 Kanunuevvel 1928)

Yakup Kadri'nin bu konudaki yaklaşımı daha da ilgi çekicidir. Türkler'in ırk olarak Doğulu sayılamayacağını söylemektedir Hakimiyeti Milliye yazarı:

"Gazetelerimizin herhangi bir Balken gazetesinden daha da ha mükemmel çıkışına, ufak tefek kusurlarına rağmen Avrupa'da da bizi utandırmayacak oluşunu görenler, Türkler'in fikri ve bedii istidat noktai nazarından mutleka indo-öroper ırklarla kardeş olduğuna hükmedebilirler ve bu hususta belki de yanılmış olmazlar. Herhalde bizim kani olduğumuz bir hakikat varsa o da Türkler'in bütün manasıyla Asyai milletler meyanına girmeyeceğidir.

Türk ırkının büyük ve küçük Asya'daki uzun fütuhat ve hükümranlılık hayatının velveleli tarihi dikkatle tetkik edilecek olsa hissedilir, anlaşılır ki, bu ırk, asırlarca süren keşmekeşler içinde daima Asyai denilen şeylerin tesiri-ne karşı mücadeleden hali kalmamıştır. Hatta Türkler'in bir kısmı İslam dinini kabul ettikten sonra da bu cidal zamanımıza kadar sürüp gelmiştir.

Hiç şüphe yok ki, biz bu karüzar meydanına şimalin altın başlı, mavi gözlü evlatları arasında geldik. Bütün cidalci

ve fatih milletler gibi.

Halbuki Asya mistizmin, mustarip, mağlup ilahların, korku, tövbe ve tevekkül dinlerinin diyarıdır. Eski Türk'ün mitleri ise hep gökyüzünden alınma ziyadar, ferah ve neşveli temsildir. Bunlar bize yalnız yaşamının, muvaffak olmanın, galebe çalmanın sırrını telkin ederler.

Onun içindir ki, bünyemize uygun gelmeyen fikri ve manevi tesirler altında ezilip kaldığımız devirlere kadar tarihi-miz mütemadi bir zafer ve savet destanı olmuştur.

Ne vakit ki, her türlü ecnebi tesirden münezzehten askeri müessesemiz vehim ve tereddide uğrayıp bunun yerine ulema sınıfının temsil ettiği Asyalılık, yani medrese tahzibi, medrese zihneyiti hakim olmaya başladı. Garp Türkleri'nin inkiraz saati o zaman çaldı ve dört-beş yüz senelik tarihi-miz onun için zulmete müstağrak kaldı.

Nihayet işte karanlıklar dağıldı ve Türk milleti hakiki çehresiyle cihanın karşısına çıkıyor. Bakınız, görünüz, ne canlı, ne güzel, ne asil değil mi?" (9 Kanunuevvel 1928)

Hakimiyeti Milliye'de "Şarklı" olduğu için suçlanan ve en çok hücumu uğrayan ise geleneksel musiki olmuştur. Faruk Nafiz'in kaleminden:

"Şark musikisidir ki, içki, meze, tabek ve çatal şingirtisi onun teferruatı sayılır. Ve bu musikinin herhangi bir parçası nihayet bir ay kadar dinlenilebilir. Ama sanat tek başına ve hudutsuz dinlenendir. "Neden hiç durmadan"dan usanıldı. "Titriyorken dudaklarından"dan bıkıldı. "Son hatıra"dan gına geldi. Bununla beraber asırlık Karmen, Sevil berberi, Sarı Zeybek ve Ey Gaziler yaşıyor.

Bir musiki ki, göze batan en büyük tesiri fazla içilmek ve fazla baş döndürmektir.

Türk musikisi, halk musikisi, Osmanlı musikisinden daha canlı, daha uzun ömürlü ve bunun için daha çok sanatkar-dır." (20 Eylül 1929)

Yine Faruk Nafiz, bu defa Doğu ve Batı müziğini karşılaştırmaktadır:

"Şark nağmaları taşıyan plaklar, üzerinden iki ay geçmeden derhal bir tarafa atılıyor. Ve meydana yeni çıkan başka bir şarkı aranıyor. Sanatın hudutsuzluğu, layemutluğu, bizim musikice tanınmamıştır.

Buna karşılık Garp musikisi abu hayat içmiş gibi her zaman taze ve diri dinleniyor.

Usanç veren bir musiki ile gittikçe saran musiki, İşte ikisinin arasındaki fark." (28 Eylül 1929)

Faruk Nafiz "Radyo" başlıklı bir başka yazısında da şunları söylemektedir:

"Hür memleketin musikisi biteviye ağılamamalı ve bunu dinleyenler fasılasız içiyor zannı vermemelidir. Musiki çalar ve dinleyenler sükut eder. Alkolle, mezayle alakadar olan bir musikiyi benimsemek kendimizi olduğumuzdan başka bir şekilde tanıtmaya çalışmak demektir." (17 Nisan 1929)

Aka Gündüz ise geleneksel Türk sazlarını eleştirmektedir. Bu enstrümanlar geri kalmışlığın timsalidir ona göre:

"Has ve Öz şair Faruk, dünkü fikrasını şu meşhur ve ayıp gediğimize hassetti. Milli marş yoksulluğu.

Bu son ve feci gediği sözle, sazla kapatamayız, nafile uğraşmayalım. Çünkü 'ud' çalıyoruz.

Vé ud'a yüreğinin bütün saffetıyla küfreden hamiyetli biri çıkınca, ona hamiyetsiz diyenimiz bulunuyor.

Tarih bir yüksek kaldırım panoraması gibi bizi hem bedava temaşaya çağırıp duruyor. İbret ve insafla oraya bakalım, ne görürüz? Şunu görürüz: Ud çalan milletlerin milli marşları yoktur ve olamaz.

Ud musiki ve ritm sefaletin yarım yamalak bir ifadesidir. Halbuki marş herhangi dindik bir milletin benliğinin sesidir. Peki ne yapmalı?

Bu dindik benliğimizin coşkun sesini göğsümüze ve dünyamıza doldurmak için udu paramparça etmeliyiz. Enkazını menfur, berbat "def" in içine koyup -müstevli düşman gibi- hu-

utlarımızdan fırlatıp atmalıyız.

Yani o bitmez tükenmez düm-tak mı, solfej mi bahsine paydos edip işe başlayalım.

Ud denen müsekkel herze var mı, milli musiki ve milli marş yoktur. Ud hasametın coşkun sesini sefil bir eda ile nida-ya indiren sefil bir alettir.

Udu hala kendimize layık göreceğ kadar kendimize düşman olmayalım.

Ud geri kalışın timsalidir.

Biz ileri atılışın yegane milletiğiz. Meseleyi bu zaviye-den müşahade ve mütalaa etmek gerektir." (24 Şubat 1929)

Burhan Asaf aynı konuda şunları söylemektedir:

"Nihaventli, hüzzamlı saz, şiş karınlı udları, barbar nağmeli kanunları ile konser vermektedir.

Ankara'nın operası yapılır yapılmaz -eğer halk tribünü ferah ve bunun fiyatı dün tutulacak olursa- udun canı azrailin pençesindeğdir." (25 Şubat 1929)

Musiki konusunda da her konuda olduğı gibi tutulması gereken yol bellidir. Falih Rıfkı şöyle yazmaktadır:

"Reisicumhur her fırsatta Türkiye'de yeni zamanların musikisini arayıp durmaktadır. Sahte Bizans ve Arap sesi hiç olmazsa mekteplerden onun bu arayış sırasında kalktı. Gerçekte bugün de ah u vahlarla plak dolduranlar eksik değildir. Ankara Musiki Mektebi İstanbul Medresesi'ni yıkmakta gecikmeyeceğdir." (13 Eylül 1929)

Aka Gündüz'ün "çare" konusunda söyledikleri son derece ilginçtir:

"Musiki cephesine de bir hamle ve bir sillenin zamanı gelmiştir. Milli musikimiz için de bir yüz ellilik liste yapmak lazımdır." (21 Haziran 1929)

Hakimiyeti Milliye'de yoğun bir Osmanlı eleştirisine ve geleneksel

kimlikle ilgili her şeyin tasfiye edilmesine şahit olunmaktadır.

Çünkü varlığını Osmanlı'nın yıkılış şartları içinde kazanan Yeni Türk Devleti, çıkarlarını artık Doğu-Batı ilişkilerini denetleme gücünü tartışmasız şekilde ele geçiren Batı'nın yanında aramaktadır.

Bu durumda zaten artık yaşama olanağı bulamayan eski siyasetin temsilcisi Osmanlılık eleştirilmekte ve yeni kimlik bu eleştiri üzerine kurulmaktadır.

Fakat bununla birlikte Batı tercihiyle her şey hallolmamakta, bu defa ortaya yeni bir kimlik oluşturulması sorunu çıkmaktadır.

İşte bundan sonraki çabaları Osmanlı kimliği dışında kimlik geliştirme konusu olacaktır.

Yeni kimlik Batılılaşıma'yla birlikte Türkleşmek'te aranacaktır.

II. BÖLÜM

YENİ KİMLİĞİN OLUŞTURULMASI

Osmanlılığın tasfiyesi ile Doğulu-İslami kimliği reddeden yeni Türk devleti, farklı bir siyasetle Türk tarihinde yeni bir dönem başlatmıştır: Batılılaştırma.

Yakın Doğu'da İslami bir kimlikle Osmanlılık adı altında Doğu-Batı ilişkilerini Doğu adına denetleyen Türkler, değişen dünya haritasında çıkarlarını artık Batı'nın genel siyaseti içinde arayacaklar, yani cephe değiştireceklerdir.

Eski siyasetin geçerliliğini yitirmesi ve eski kimliğin tasfiyesiyle Batılılaştırma siyaseti benimsenmiştir, ama yeni bir kimlik bulma sorunu da gündeme gelmiştir.

Bize artık varlığımızı belirtmemize ve bu varlığımızı bağımsız şekilde sürdürmemize izin verecek bir kimlik(1) gereklidir.

Bu soruna da yine Gökaltp çözüm bulmaktadır. Yeni kimlik, Batı medeniyeti içinde erimiş Türkcülük'te aranmıştır. Türkler, Orta Asya menseli kültürlerini Osmanlı içinde Anadolu halkı vasıtasıyla korumuş ve sürdürmüşlerdir. Gökaltp kimlik sorununu kültür-uygarlık, kendi deyimiyle "hars ve medeniyet" kavramlarının uygulandığı bir formülle çözmüştür.

Kültür milli, uygarlık uluslararasıdır. (2) Gökaltp'e göre. Bu durumda bir millet herhangi bir uygarlık içinde kendi kimliğini koruyarak yaşayabilir. Uygarlık bir millettten başka bir milllete geçer, kültür geçmez. Bir millet medeniyetini değiştirebilir, fakat kültürünü değiştiremez. Medeniyet usul ve akıl vasıtalarıyla yapılır, kültür ilham ve "hads" vasıtasıyla yapılır. Medeniyet iktisadi, dini, hukuki, ahlaki fikirlerin mecmuudur. Kültür dini, ahlaki, bedii duyguların mecmuudur. Sonuç olarak mesele şudur Ziya Gökaltp'e göre: "Garp medeniyetinin her yerde Şark medeniyetine kaim olması tabii bir kanun olunca, Türkiye'de de bu ikame hadisesinin vukuu zaruri demektir. O halde Şark medeniyeti dairesinde bulunan Osmanlı medeniyeti, behemahal ortadan kalkacak, onun yerine bir Türk hars

(1) Baykan Sezer, Sosyolojinin Ana Başlıkları s. 201

(2) Ziya Gökaltp, Türkcülüğün Esasları s. 25

şı, diğer taraftan da Garp medeniyeti kaim olacaktır. İşte Türkçülüğün vazifesi bir taraftan yalnız halk arasında kalmış olan Türk harsını arayıp bulmak, diğer cihetten Garp medeniyetini tam ve canlı bir surette alarak milli harsa aşılamdır. (1)

Böylece Osmanlılık uygarlık alanı olarak görülmekte, kültürümüzün ise Türklük olduğu söylenmektedir. Artık Osmanlı tarihine gerek duyulmadan kimliğimiz Orta Asya Türk tarihi ile açıklanabilecektir.

Sorun Osmanlı'dan ayrı bir kimlik geliştirmektir. Ortaya atılan tarih tezleriyle Osmanlılık'tan vazgeçilecek, ama veryüzünün en büyük uygarlıklarıyla ilişki kurulabilecektir. Yeni tarih tezine göre "Dünyadaki yüksək kültürün ilk beşiğı Orta Asya'daki Türk ana yurtları ve o kültürü kuranlar ve bütün dünyaya yayanlar da Türkler'dir." (2)

Yine bu teze göre, "Tarihin klasik olarak tanıdığı ilk medeniyetlerin daha ilerisine doğru yürümek isteyen her arayıcının önünde, bu medeniyetlerin ilk kaynağı ve merkezi olarak kendini gösteren yer Orta Asya'daki Türk ana yurtlarıdır." (3)

Göçler tezi ve güneş dil teorisi ile Osmanlı dışında Sümer ve Hitit medeniyetiyle bağlantı kurulabilmektedir. Yeni Cumhuriyet'te kurulan iki devlet bankasının adı Etibank ve Sümerbank'tır artık.

Böylece yeni kimliğimizin temeline Türkçülük yerleştirilip, Türkçülüğün de Anadolu köylüsü vasıtasıyla kimliğini sürdürdüğü görüşünden hareketle Türkiye Cumhuriyeti'nde bakışlar köye yönelecektir. Köylerde harıl harıl masallar derlenip, maniler toplanıp, ata sözleri araştırılırken, bir yandan da Batı tercihi sebebiyle Batı medeniyetinin temelleri araştırılacak ve Batılı bir yaşam benimsetilmek istenecektir Türkiye Cumhuriyeti'nde.

Her ne kadar kültür ayrı şey, uygarlık ayrı densen de, Batı medeniye-

(1) a.g.e. s. 40

(2) İ.Necmi Dilmen, Türk Tarih Tezinde Güneş Dil Teorisinin Yeri, Devlet Basımevi 1937, s.1

(3) a.g.e. s.2

tine geçmemiz Türk kimliğimize zarar getirmez görüşü ileri sürülse de, pratikte bazı sorunlar, bazı çelişkiler ortaya çıkmaktadır. Batı medeniyeti içinde kimliğimizi, kültürümüzü koruyacağız denmektedir, ama bir yandan da Avrupalı gibi giyinmek, onlar gibi yiyip içmek, onlar gibi düşünmek, onlar gibi hissetmek, onların medeni kanunları dahilinde, onların tabi oldukları hayat şeraiti altında yaşamak önerilmektedir.

Artık Batı'ya, Batı kültürüne, Yunan-Latin klasiklerine ilgi duyulmakta, danslar, balolar, garden partilerle yepyeni bir hayat sunulmaktadır Ankara'da.

A- TÜRKÇÜLÜK

a) TARİHSEL TEMEL: YENİ ARAYIŞLAR

Cumhuriyet Türkiye'si, Osmanlılığın bütünüyle karşıtı gösterilmektedir. Osmanlı'da, Osmanlı kültürü dışında Anadolu halkının kendi kültürünü sürdürdüğü tezi ileri sürülmekte ve dikkatler, ilgiler Anadolu'ya halka, köylüye yönelmektedir.

Evvela Osmanlı dışında kimlik geliştirme çabaları içinde yeni tarih arayışları ortaya çıkmaktadır. Hakimiyeti Milliye'de Reşit Saffet de bu konuya dikkat çekmektedir:

"Elyevm Türk ırkının en büyük devleti olduğumuz halde aslımız ve menşeimiz hakkında yazılmış ilmi bir eserimiz mevcut olmadığı gibi, ırkımızın, milletimizin tarihini, etnografisini, lisanını, antropolojisini, coğrafyasını, sanatlarını, medeniyetlerini tetkik edecek kafi bir kütüphanemiz de yoktur." (2 Kanunuevvel 1929)

Bu arayış yeni tarih tezlerinin ortaya atılmasına yol açmıştır. Dünyanın büyük uygarlıkları ile ilişki kurabileceğimiz ileri sürülmüştür. Sümerler, Hititler ile Türk göçleri sonucu, Türk sayarak bağlantı kurulmak çabaları görülmektedir. Bu çaba, Hakimiyeti Milliye'ye de yansımaktadır. Birinci sahifedeki bir resmin altında şunlar yazmaktadır:

"Hitit eseri, tetkik edilmesi lazım gelen bir mevzudur.

Musahebemizde Hitit asarından bahs olunmaktadır. Resmimiz iki Hitit asarını gösteriyor." (14 Eylül 1929)

Eski Anadolu uygarlıkları, Hakimiyeti Milliye'nin ilgisini çekmektedir. G. Ata "Asya'nın Nuru" başlıklı yazısında, "Efes'teki Hafriyat" (7 Teşrinisani 1929) üzerine yazmakta, "Hititler" başlıklı bir başka yazısında şunları söylemektedir:

"Anadolu'da eski medeniyetleri kurmuş olan kavimlerden Hititler'in şimdiki halde en yeni aktüalite oldukları malumdur. Buna sebep de Hitit tarihinin daha pek yeni zamanlarda öğrenilmiş olmasıdır.

Eski Yunan medeniyetinin mebdel diye tanınmış olan Garbi Anadolu medeniyeti, Orta Anadolu medeniyetinden hayli şeyler öğrenmiş olduğu meydandadır." (14 Eylül 1929)

Osmanlı dışında yeni kimlik geliştirme çabaları içinde dünyanın diğer büyük uygarlıklarıyla ilişki kurulmak istenirken, bazı aşırılıklara gidildiğine de "Halk Bilgisi Konferansı" başlıklı bir haberde tanık olunmaktadır. Yunan medeniyetinin bile Türkler'e maledilmek istendiği, buna lüzum olmadığı, ecdadın şerefiyle bugünkü neslin iftihar etmesinin bir haddi olduğu belirtilen yazıda şöyle denmektedir:

"Halk Bilgisi Derneği İrşat Encümeni tarafından verdirilen halk konferanslarının 5.'si dün verildi.

Necip Asım Bay konferansta şunları söyledi:

"Milletimiz, tarihin en eski, en kıdemli milletidir. Yalnız bu hususta ilmi terakkiden ayrılmamalı. Yazılı tarihimiz şöyle böyle 2 bin senelik vardır. Bazı zevat bu tarihi daha ilerilere götürmek, hatta Yunan medeniyetini de Türkler'e maletmek istiyorlar. Buna lüzum yoktur. Ecdadın şerefiyle bugünkü neslin iftihar etmesinin bir haddi vardır. Bu sahada ilimden ayrılmamalıdır. İlim bize 2 bin senelik tarihimizi bildiriyor. Bu kafidir. Bunu söyledikten sonra şu noktayı da gözönünde tutmak icap ediyor. Yazılı tarih milletin tarihi siyasîsidir. Asıl hakiki tarih, içtimai ve medenî tarihtir ki, bu, türkülerde, darbımesel-

lerde, adetlerde, ananelerde yaşar. "Folklore" denen tetkikat işte bunları biraraya topluyor" (21 Şubat 1929)

Hakimiyeti Milliye'den bir de Halk Bilgisi Derneği'nin kurulduğunu öğrenmekteyiz. Gazetede Halk Bilgisi Derneği hakkında şu bilgiler verilmektedir:

"Derneğe ilmi direktifler veren kuvvetli bir ilim encümeni vardır. Bu encümenin başında Köprülüzade M.Fuat B. gibi folklor alimi bulunmaktadır. Fuat Bey'in gösterdiği istikamet dahilinde azamızdan Raif Hakkı B. ile Hilmi Ziya Ahmet Kutsi, Kazım Sevinç beyler çalışıyorlar. Ayrıca Ziya Gökalp'in halk bilgisini doğrudan veya dolaylı alakadar eden yazılarını külliyyet halinde neşretmeye hazırlanan küçük bir iş encümeni var. Tetkik seyahatleri düzenleniyor. Şark vilayetlerine orijinal ve bakir türkülleri toplamaya gidiliyor." (18 Mart 1929)

Türklük, Türkçülük çalışmalarıyla Cumhuriyet rejimine kuramsal temel sağlayan düşünürlerimizden biri olan Yusuf Akçura da Halk Bilgisi Derneği'nin faaliyetlerine katkıda bulunmaktadır:

"Halk Bilgisi Derneği'nin 6. konferansı dün Himayeti Etfal salonunda hukuk fakültesi müderrislerinden Yusuf Akçura B. tarafından verilmiştir. Mevzu folklor nedir ve Türkler'in tarihçesi hakkında idi." (28 Şubat 1929)

b) TOPLUMSAL TEMEL: KÖYCÜLÜK

Artık Anadolu köylerinde, Orta Asya kültürünün uzantıları aranmaktadır. Yeni kimliğimiz bunlar üzerine temellendirilecektir çünkü:

"Bunlara toplamak, derlemek neye yarayacak? Bundan milletimizin öz dili, medeniyeti, hukuku, bir kelime ile milli benliği anlaşılacaktır. Bu gibi çalışmalara son derece ihtiyacımız vardır. Onun için her gittiğimiz yerde dilimizi

zin ve medeniyetimizin bu gibi eserlerini toplamalıyız. Hakiki tarih, hakiki ilim memlekette bundan sonra meydana gelecektir." (21 Şubat 1929)

Ziyaeddin Fahri'ye göre, yeni cumhuriyetin fikir babalarından Ziya Gökalp de öyle söylemekte değil midir zaten:

"Masallarımızı derlemeliyiz. Ziya Gökalp de bu işin ehemmiyeti üzerinde durmuştur.

Bir masal bütün bir mazi ve bütün bir tarihtir. Yapacağımız toplama ve yoklamalar, Türklük aleminin hars tarihini aydınlatacaktır." (22 Temmuz 1929)

Faaliyetler Halk Bilgisi Derneği'nce yönlendirilmektedir:

"HALK MASALLARI NASIL TOPLANIR?

Halk Bilgisi Derneği İstanbul merkezince halk masallarının nasıl toplanacağına dair bir rehber tanzim edilmiştir." (22 Haziran 1929)

Ferudun Kurt imzalı yazıda ise hedef gösterilmektedir, Anadolu ve Orta Asya:

"Atalarımız cazip Arap'ın, hoş sözlü Acem'in, meftunu kalmışlar. Ne acı! Ne acı! Acaba bugün gene böyle bir yalancı ışıkla karşımıza çıkan Frenk dillerini mi benimseyeceğiz? Hayır! Bunu yapmak esaretlerin en zalimine boyun eğmekten başka bir şey değildir.

Genç Türk Edebiyatı Birliği, Anadolu bizi bekliyor.

Daha ileride Türkmenler'in, Kırgızlar'ın dilinde bize lazım olan sözler, dil noktasında büyük tükenmez servatler var diyor." (15 Şubat 1929)

H.F. imzalı yazıda da dil zenginliğinin kaynağı olarak köy gösterilmektedir:

"Dün hademe benden bir cep lügati istedi. Her gün yeni

yazıda bir adım daha ilerleyerek beni sevindiren bu çocuğun dandan düşer gibi cep lügati istemesinden vurulmuş gibi oldum. Fena bir söz öğrenip söyleyen küçük çocuğu babası nasıl paylarsa, nasıl haşlarsa, ben de öyle yaptım. Dedim: "A Mehmet! O günler geçti. Şimdi biz sizin köyden lügat devşiriyoruz. Sizin sözlerinizi lügate geçiriyoruz. Lügat kimler için bilir misin? Kuskusu ağaçta, tarhanayı tarlada biter sananlara." (18 Şubat 1929)

Yine aynı yazar bir başka yazısında şunları söylemektedir:

"DİLLER AÇILIYOR

Bir köy odasına giriniz, herhangi bir şehir derneğine uğrayınız, rastgele bir evin penceresine kulak veriniz, işiteceğiniz konuşmalar arasına dil benliği, dil temizliği, dil kurtuluşu işini en başta duyacaksınız. İlk kurtaranımız başbuğlarımız, bilgiçlerimiz, türe kurtaranlarımız, hep bu uğurda bize kılavuzluk ediyorlar. Uzun yıllardan beri benliğinden uzaklaştırılmak istenen Türk bütün bu kagulardan, bütün bağlardan yakasını kurtarıncaya, benliğine eksiksiz kavuşmak için çaballıyor." (17 Kanunusani 1929)

Artık bize hayat verecek zenginliğin yeri bulunmuştur. Kaynak köydedir:

"KÖYLERDEN GEÇERKEN

Haydi Mehmet düğene! Fatma çek öküzleri !
Has Efendi! Öz Hanım! Sizi çok seviyorum
Kızlarının kıpkırmızı dünkü sarı yüzleri
Üveyikler dolaşır tepeleri düzleri
Has Efendi! Öz Hanım! Sizi çok seviyorum,
Haydi Ahmet düğene! Ayşe çek öküzleri
Has Efendi! Öz Hanım! Sizi çok seviyorum."
(29 Temmuz 1929)

Hakimiyeti Milliye'de en çok yer alan konulardandır köy. "Köye Avdet"

(29 Ağustos 1929), "Köy Yollarında" (13 Eylül 1929), "Köyde İhtiyarlar" (15 Eylül 1929) başlıklarıyla bu konu işlenmekte, koca öküzün sayesinde gün göreceğimiz söylenmektedir:

"Köylü zengin olmalı

Banker dengün olmalı

Ambarın tükenmez bir

Derya zengin olmalı

Çok yaşa koca öküz

Sayende gün görürüz" (17 Kanunuevvel 1929)

Hakimiyeti Milliye'nin 1. sahifesinde bir tarlada yatan inek resminin altında şunlar yazmaktadır:

"Güzel bir yaz manzarası. Fakat bunun güzelliği "Çiftçi Türkiye"nin çocukları kadar kim tadabilir. İyi ekin ve güzel hayvan, hepsi Cumhuriyet'in kurmaya uğraştığı yeni çiftçiliğin eseridir. Türkiye, zengin ve bahtiyar olması için her köşesinden geçenler bu manzarayı görmelidir." (2 Temmuz 1929)

Büyük bir zenginlik bulunmuştur: Köy. Hele Anadolu'da otuz-kırk bin köy bulunduğu düşünülünce "arzu ile titrenmektedir." Faruk Nefiz'in kaleminden:

"Dün sinemada hasetle başlayan ve ekinle biten bir film seyrettik. Macar ovalarının zengin toprağı üstünde insan boyuna erişen başaklar dalga dalga eğilirken dikkat ettim, yanımdaki muallim namzeti talebelerin dudaklarından bir hasret nefesi yükseldi. Bu hasret, içlerinde muhabbetlerin hissettikleri Türk köylerini hatırlamaktan doğuyordu.

Bugünün genci köyü seviyor. Bir sevgiliyi saçlarının, tırnaklarının ucuna kadar ayrı ayrı benimsemek gibi bir alaka ile memleketin en ücra köşesine kadar seviyor. Anadolu'nun otuz-kırk bin köyünü andıkça korku ile değil, arzu ile titriyor." (11 Mart 1929)

Neticede köylü, milletin efendisidir artık. Aka Gündüz yazıyor:

"En büyüğümüz büyük nutuklarından birinde, "Köylü, memleketin efendisidir" demişti.

O günkü işaretin manasını bugün daha serahatle anlayabiliriz.

Köylü kafa efendisi oldu.

Köylü para efendisi de olacak.

Kafa ve para efendisi köylü ise, vatanın ve istikbalin efendisidir." (31 Mayıs 1929)

Ve toplumsal temel bulunmuştur:

"İSTERİZ

Bestekar bizden kaçma

İle karşı isteriz.

Yeter ettiğin sağma

Çiftçi Marşı isteriz.

"Sultani yegah" nedir?

Hicaz'da kendin gezin

"Asfahan" ne nenedir?

Bu yer değil mi sizin?

Ey bestekar yetmez mi?

İle karşı isteriz

Ahlar oflar yetmez mi?

"Çiftçi Marşı" isteriz." (28 Haziran 1929)

Osmanlı dışında kimlik geliştirme çabaları köye yönelince, bir köy romantizmi, bir köy edebiyatı doğmuştur. H.F. imzalı "Köyde Kış" başlıklı yazıdan:

"Çok yıl geçmeyecek, şehirlerde de kışlar birer eğlence sahneleri ile karşılanacak, gülbüz delikanlılar, şakale genç kızlar, gününü yemiş verlikli kocalar, karlar buzlar üzerinde kızak kaymak için yazdan hazırlanacak, köyler şe-

hirlerde, şehirler köylerde avlar, eğlenceler içinde yaşayacak.

Cumhuriyet'in mübarek kanatları altında şehirli, köylü kalmayacak, sadece yaşayan, çalışan, gülen, söyleyen bir Türkiye gelecektir." (15 Şubat 1929)

C.Ş. imzalı yazıda ise şöyle anlatılmaktadır köylüler:

"Hülyaları toprakla başak arasında dalgalanır. Alnının teri sanki çalışan kollarının erimiş şiridir. Çalışmak için kuşlardan erken uyanır, ve kuşlar ötmeye başlamadan o işine başlar. Güya güneş ufuktan çıkmadan evvel onun dimağında doğar. Ve kulağına "Haydi tarlaya!" der. Kapısının mandalını elleri alaca karanlıkta arar ve denebilir ki, uyurken bile çalışmaya hazırdır. Çünkü kolları sıvalı yatar." (1 Ağustos 1929)

H.F. imzalı bir yazıya göre ise alınacak çok şey vardır köyde:

"Yarın Türk romanını yaratanlar halkı yakından görmek için Anadolu köylere küme küme seyahatler yapmalıdırlar. Bizim için görülmemiş bir dünya olan bu varlıkta görülecek, alınacak çok şey vardır. (28 Şubat 1929)

Fakat her şey düşünüldüğü gibi olmamaktadır bazen. Bütün köylerde zenginliklerin yattığı da doğru çıkmayabilmektedir. Farklı bir manzara ile de karşılaşabilmektedir köye giden:

H.F. imzalı bir yazıdan:

"Halk bilgisi toplamak, biriktirmek için içeri Anadolu'da gezen, dolaşan meraklı bir arkadaş bilgi yoksuzluğundan acı acı anlatıyordu.

Ne atasözü işitmiş, ne doğru dürüst bir mani dinlemiş, "Yersizliğine, kere bilgisizliğine sanki bir de dilsizlik katılmış" diyordu." (11 Şubat 1929)

Aynı yazıda bu durumun izahı da yapılmaktadır. Hakimiyeti Milliye yazarına göre suçlu yine Osmanlı'dır:

"Halk içinde yedi kuşaktan beri baba elinde büyümüş kaç Türk çocuğu vardır? Babası eski Yunan kavgasında, dedesi Moskof bozgununda, daha eski dedeleri dün adı unutulmuş savaşlarda kaldı.

Birkaç yüzyıl var, Türk çocuklarının hepsi öksüz, öğütsüz, otsuz ocaksız büyüdü. Ata sözleri duymak için ilk önce ata ister.

Annelere gelince: Gece gündüz zılda, ağılta, erkeklerin işlerini sırtlamış, yavrularına ne masal diyecek, ne ninni söyleyecek vakitleri vardır.

Halkçı arkadaşın dediğine gözümüzü açıyoruz. Ancak iş onun gördüğü gibi değildir.

Kaynak sanıldığı gibi, korktuğumuz gibi bütün bütün kurumuş değildir. Çalışmasını bilirse, biz de birçok şeyler elde edebiliriz."

Köyçülük Türk düşüncesinde ve edebiyatında geniş şekilde tartışılan bir konu olmuştur. Yaygın bir köy romantizminin yapıldığı eserler yanında köye çok daha farklı yaklaşan eserler de vardır.

Bunların içinde en önemlisi ve geniş tartışmalara yol açan bir Hakimiyeti Milliye yazarı olan Yakup Kadri'nin "Yaban" adlı romanıdır.

Yaban'da ortaya konulan Anadolu köyü, kasvetli, hatta iğrenç (1) bir yapıya sahiptir. Köylü cahil, yobaz, bilinçsiz, sekat, ilkel bir yaratık olarak gösterilmektedir Yaban'da.

Kişiler, davranışlar, duygular hep çirkin ve gönül bulandırıcıdır. Köylüler arasında gülen insanlara, güzel, soylu bir davranışa, temiz, mutlu bir aşka, saf bir dostluğa rastlamayız. Köyde çirkin ve pis olmayan, kokmayan bir insan bulamazsınız... "Kareosmanoğlu bütün roman boyunca kuru, hastalıklı, pis ve çorak bir doğa imgesi yaratırken, bir yandan da çe-

(1) Berna Moran, Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış, İletişim Yayınları, İstanbul 1983, s.176

şitli yollardan köylüleri bu doğaya bütünleştirerek fizik plandaki olumsuz nitelikleri moral plana da yansıtmayı başarır." (1)

Elbette Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun anlattığı köyü, Anadolu köyünü en objektif yansıtan köy olarak kabul edemeyiz. Yaban'da anlatılan köy, Karaosmanoğlu'nun genel düşünce-ideolojik anlayışı içinde değerlendirilmesi gereken bir olgudur. Tıpkı Türkiye'de başlatılan köycülük akımında köyün, kendisine atfedilen değer ve yüklenen misyona sahip bulunmadığı ve köycülüğün de kimlik değiştiren bir ülkede vazgeçilmez Batı tercihinin meşrulaştırmak, doğrulamak çabasından başka bir şey olmadığı gibi.

Bunun bir göstergesi de, Anadolu'ya düzenlenen turnelerle, halka Batı müziği dinlettirilmesidir. Köye gidelim, kültürümüzün kaynağı orada yatmaktadır, köyden folklor değerlerimizi derleyelim denmektedir, ama pratikte bunun tam tersine de rastlanılabilmektedir. Aşağıdaki olay bu açıdan oldukça ilgi çekicidir. Cevat Dursunoğlu'nun şahit olup, Dr. Müjgan Cumbur'a naklettiği olay şu şekildedir: "Elli sene kadar önce, Anadolu'da konserler veren Devlet Filarmoni Orkestrası, gittiği illerdeki konserlerde gereken ilgiyi bulamaz. Dinleyiciler konuşmakta, öteberi yemekte, yerli yersiz, konseri bölerek alkışlamakta ve gürültü yapmaktaymışlar. Orkestranın konser sırası Sivas'a gelmiş. Çalışıcılar aynı durumla karşılaşacaklarını düşünmüşler. Akşam konser vakti olmuş, sahne açılmış. Ağzına kadar dolu salonda çıt çıkmıyormuş. Konser başlamış, gerektiği yerde alkışlıyorlarmış. Seyircinin bu kadar güzelini görmemiş olan orkestra üyeleri sevinmişler, şaşırılmışlar. Batı müziğini bu kadar iyi dinleyen bir seyirci ve dinleyici ile ilk defa karşılaşmışlar. Konser bitmiş, üyeler olayın etkisinde kalmışlar. Ertesi gün Sivas'tan ayrılacaklarmış. Şehri biraz dolaşalım demişler. Bir de bakmışlar ki, konserde ön sırada oturan bir şahıs da, alışveriş için girdikleri dükkandaymış. Orkestra üyelerinden biri hemen sormuş. 'Bey amca, akşamki konseri nasıl buldunuz?' Adamcağız şöyle cevaplamış: 'Sivas, Sivas olalı Timur'dan beri böyle zulüm görmedi.'" (2)

(1) a.g.e. s. 181

(2) Müjgan Üger, Sivas Kültür-Sanat Dergisi, Haziran 1988, s. 15-16

c) ÖZ TÜRKÇECİLİK VE HAS TÜRKÇE İSİMLER

Hakimiyeti Milliye'de Osmanlı kimliğini terkedip yeni kimlik oluşturma çabalarının birini de çocuklara isim verme konusu teşkil etmektedir. Hakimiyeti Milliye çocuklara "has Türkçe" isim verme kampanyası başlatmaktadır. Hatta mevcut isimlerin değiştirilmesi bile teklif edilmektedir:

"ÇOCUK İSİMLERİ

Her milliyetçi Türk, doğacak çocuklarına has Türk adı vermelidir. Hatta mevcut çocukları henüz küçükse has Türk adına değiştirmelidir." (17 Teşrinievvel 1929)

Aka Gündüz bu meseleyi milli bir dava olarak görmektedir:

"Yavrularımıza artık temiz, açık sazı kadar güzel, ahenkli Türkçe adlar takalım.

Biz geldik, gidiyoruz, fakat çocuklarımıza karamis yağı, kına, tımbeki kokan adları, sanları, zedeleri, medeleri bırakalım.

Şimdiye kadar olanları eski gâfletlerimizin arasında hoş görebiliriz. Fakat şimdiden sonrasını affedilmez milli bir suç saymalıyız." (26 Şubat 1929)

Hakimiyeti Milliye'de "Çocuk Adı Arayanlara Halis Türk İsimleri Listesi" (19 Temmuz 1929) yayınlanmakta, Faruk Nafiz bir seferberlik ilan etmektedir:

"Şimdi görenek isimlerden uzaklaşmış bir devirdeyiz. Kadınlar dünyaya çocuk getirmek için ızdırap çekerken, kocalar, şimdi gelecek yavrularına kuvvet, incelik, düşünce ve seciye ifade eden adlar bulmak için kıvranıyor. Bugün isim bulmak birçoklarımıza göre çocuk doğurmak kadar ağırlı bir şey oldu: Çünkü artık babalar, ismi bile yaratılmış görmek istiyor. Çünkü yaratıcı bir devrin oğullarına veriliyor.

Gazi devrini temsil eden nesli Vural, Güler, Solmaz gibi çetin isimleri ile yarının evlatları, dünkülerimizden büs-

bütün ayrı olarak tetkik edecektir. Yeni isimler yeni bir kudret ifade ediyor." (22 Temmuz 1929)

Hakimiyeti Milliye, Türkçe isimleri ihtiva eden bir cep kitabı yayınlamaya hazırlanmaktadır:

"Doğacak çocuklarınıza Türk isimleri veriniz ve doğup da henüz hayata atılmamışların isimlerini Türkçe'ye çeviriniz Dil istiklali, istiklal miyaslarının en başındadır. Artık Türk'ün adı, vatani gibi Türk olmalıdır. Geçenlerde bu sayfada birçok Türk ismi neşretmiştik. Onları çoğalttık ve mini mini bir cep kitabı şeklinde bastırıyoruz. Bu kitapçık bütün ihtiyaçlara cevap vermese bile, Türk adı arayanlara gene az çok bir yol gösterecektir." (27 Teşrinievvel 1929)

Okuyuculardan da bu kitapçığın oluşturulması için yardım istenmektedir:

"Türk çocuklarına has Türkçe isim koymak gittikçe teemmün ediyor, fakat gönüllerin istediği derece değil. Türkçe isimler için alfabe sırasıyla küçük bir kitap basılmaktadır. Herkesin az-çok işine yarayacaktır. Fakat bu iş bir kişi ile zor oluyor. Vatandaşların yardımlarını da rica ediyoruz. Okuyucularımızdan böyle isimleri bilenler lütfen Hakimiyeti Milliye'de Aka Gündüz adresine göndersinler." (9 Haziran 1929)

İsimler konusunda bilhassa "köy muallimleri"nin yardımı istenmektedir:

"Kız ve erkek çocuklarımıza konacak has Türk isimlerini gösterir küçük bir cep kitabı basılmaktadır. Bu gibi isimleri bilip de yardım etmek isteyenler lütfen bir zarfla o isimleri matbaamıza göndersinler. Gönderenlere şimdiden teşekkür ederiz. Bu yardımı bilhassa köy muallimlerinden bekleriz." (14 Haziran 1929)

Öz Türkçecilik de Cumhuriyet Türkiye'si'ne Osmanlı kimliği dışında kimlik oluşturma çabaları içinde gündeme gelen bir konudur.

Göçler teziyle nasıl Sümerliler, Hititler, Türk kökenli sayılıp bağlantı kurulmak istenmişse, yeni tarih tezleri içinde "Güneş Dil Kuramı" da Osmanlılığı tasfiye girişimlerinde önemli bir adım olmuştur.

Hakimiyeti Milliye'de Öz Türkçecilik, devrin başbakanı İsmet İnönü'nün bir konuşmasıyla tartışma sahnesine çıkmıştır. İsmet Paşa'nın bu konudaki nutku gazetenin birinci sayfasında çok geniş bir şekilde, "İsmet Paşa Öz Dilimizle Bir Nutuk Söyledi" başlığı ile sunulmuştur. (18 Şubat 1929) Gazetede, yayınlanan konuşmanın yanında birinci sayfede bir de yeni kelimelerin karşılıklarını gösterir uzunca bir listeye yer verilmiştir. Bundan sonra da Hakimiyeti Milliye'de zaman zaman bazı yazıların sonuna kullanılan Öz Türkçe kelimelerin karşılığını gösterir listeler koyulmuştur.

İsmet Paşa'nın nutkunu Aka Gündüz coşkuyla karşılamaktadır:

"HASDİL TÜRKÜSÜ

Nutuk verdi İsmet Paşa
Ey koca Türk binler yaşa
Eski dilin kafasını
Tuttun vurdun taştan taş

Kardeş! Has Türkçe'yi ara
Buna da kaynak: Ankara
Güzel sesli dilimizde
Sağlık bulsun eski yara

İsmet Paşa! Türk paşası
Hay ününden ün taşası
Bu yolda da ta yanında
Gönlümüzün var koşası

Görçeklere gider bu iz
Türkçe konuş Türkçe yaz az

Türkçe uyu, Türkçe uyan
Bu dil güzel, bu dil temiz

Yulgar dili tut, et sürgün
Bu sözlerim olsun Türk'ün
Veri göğü, suyu huyu
Ölüsü de Türk'tür Türk'ün" (20 Şubat 1929)

"Yazılarımız İçin" başlıklı H.F. imzalı bir yazıda artık öz Türkçe sözlerin, buluşların ortaya atılacağı haber verilmektedir:

"Şimdi de dilseverler öz Türkçe sözleri ile bu güzel buluşları ortaya atacaklar, böyle böyle Türk dili genişleyecek, güzelleşecek, gürbüzleşecektir.

Türk sözlerinin işitilmesi, yazımızda yeni bir varlık, yeni bir yapı doğuracaktır. Bu ancak binicilerin Arap atından inerek Türk atlarına binmesiyle olacaktır." (10 Kanunusani 1929)

Ne var ki bütün Hakimiyeti Milliye yazarları, öz Türkçecilik konusunda Aka Gündüz kadar heyecanlı, atak değildir. Aka Gündüz, "Şark'ın Belası" (20 Şubat 1929) başlıklı öz Türkçe kelimelerle kaleme alınmış bir yazı neşrettikten sonra, yazının sonuna bir de kullandığı kelimelerin karşılığını gösterir sözlük koymuştur. Daha sonra bazı dilciler tarafından sözkonusu yazıdaki dil yanlışları eleştirilince, Aka Gündüz'ün cevabı şöyle olmuştur:

"Ben o yazıyı bir örnek yazı olması için yazmıştım. Onun iğrisi, doğrusu olabilir, fakat atalar sözüdür: Kız demişler kocan ne kadar çirkin. Anamın evinde o da yoktu ya demiş." (22 Şubat 1929)

H.F. imzalı "Söz Yaratanlara" başlıklı bir yazıda ise bir endişeden söz edilmektedir:

"Sözleri ortaya atarken ölçüler, tutumlar olduğunu gözümüzden kaçırmayalım.

Bizim korkumuz Aka gibi dili en düzgün, değerli bir yazıcı için değildir. O nasıl yapsa, nasıl kullansa dumanı doğru çıkar. Tanrım korusun, bütün yazanlar bu yola yaratmak, uydurmak yoluna giderse?.. Matbaalarımız birer Babil kulesi olabilir." (21 Şubat 1929)

Görüldüğü gibi eski kimliğin tasfiyesiyle gündeme Türkcülük ve köycülük gelmiştir. Böylece yeni devletin tarihsel ve toplumsal temelleri oluşturulmak istenmektedir. Fakat asıl tercih Batı'dır. Yeni Türk devleti çıkarlarını Batı siyaseti içinde aramakta, sorunlarına, Batılaşma'yla çözüm bulacağına inanmaktadır. Ve bütün bu Türkcülük çalışmaları, Batılı bir topluma temel oluşturma çabalarından başka bir şey değildir.

B- BATIÇILIK

Osmanlı'nın, Osmanlılığın, kısaca Osmanlı kimliği ile ilgili her şeyin tasfiye edildiği yeni Türk devletinde hedef, "İlimlerde, sanayide, askeri ve hukuki teşkilatlarda Avrupalılar kadar ilerlemektir. Yani medeniyette onlara musavi olmaktır. Bunun için de bir tek çare vardır: Avrupa medeniyetine tam bir surette girmek." (1)

Bu kesin tercih aynı zamanda yeni bir yaşam biçimini de birlikte getirmektedir. Her ne kadar yeni devlette köye, "milli kültür"e yönelik çalışmalar yapılıyorsa da, Batı tercihinin bağlı olarak Batılı bir hayat da gündemdedir artık Ankara'da.

a) BATI'NIN KÖKENİ

Hakimiyeti Milliye'de hem Batı medeniyeti ve bu medeniyetin kökenine hem de yeni yaşam biçimine yönelik tartışmalar geniş yer tutmaktadır. Bu konuda Nurullah Ate şunları söylemektedir:

"Divanları yıktık, edebiyatı cedideyi yıktık. Yerine bir şey koyamadık. Vicdan azabı duyuyoruz demiyorum. Onların yıkılması lazımdı. Temiz bir edebiyatın kurulması için or-

(1) Ziya Gökalp, Türkcülüğün Esasları, s. 59

talığın temizlenmesi icap ediyordu.

Bugün ortalık bomboştur. Gençler ne okusun, hepimizin zihnini kurcalayan bir sual.

Şimdilik bir tek cevabı var: Tercüme... Garp'ın ölmez eserlerini ve hepsinin başlangıcı olan klasikler tercümesi."

(12 Kanunuevvel 1928)

Yine Nurullah Ata'ya göre tercih yapılmıştır, gideceğimiz yer bellidir: Garp.

"Gideceğimiz yeri biliyoruz. Bir asırdan fazla bir zamandır gözlediğimiz bir sahil: GARP.

Avrupa'nın ahlakı ve fikirleri üç menbadan fışkırmıştı: 1- Yunan medeniyeti, 2- Roma medeniyeti, 3- Kurunüvüsta medeniyeti. O halde bizim de bu üç medeniyeti iyi veya fena yüzleriyle tetkik edip anlamadan evvel, Avrupalılar gibi düşünmemize ve çalışmamıza, onları anlayıp kendimizi onlara anlatmamıza imkan yoktur. Bugün ilk yapacağımız iş Yunanca'yı, Latince'yi öğrenmektir.

Garp aleminin bütün ana eserlerinin tercümesine muhtacız. Fakat Yunanlılar ve Latinler o ana eserlerin atasıdır. Bunlar olmadan ötekiler hakkiyla anlaşılabilir.

Bir muharrir şöyle diyor: "Efendim, biz daha bunları anlamayız. Biz Virgile'i ve Aristote'u okumadan evvel şiirin, ilmin ne olduğunu öğrenmeliyiz. Hem bize bunların ne lüzumu var? Bunlar zinettir. Bize demircilik, peynircilik, betonarme şeyler hakkında eser lazım..." gibi yavaş yavaş şeyler söylüyor. Hayır efendim, bize evvela ruh (esprit) lazım. Biz evvela bunları anlamaya çalışmalıyız. Şiirin ne olduğunu Virgile'idan, ilmin ne olduğunu Aristote'dan öğrenmeliyiz. Bizde demircilik, peynircilik ve bütün maddi işler bugün geri ve geri bir halde ise bunun sebebi ve yegane sebebi Virgile'i, ve Sophocle'i bilmediğimizdendir." (1 Kanunuevvel 1928)

Kazım Nami, tercüme ile yetinilmemesi gerektiği düşüncesindedir:

"Klasizm, yalnız klasik eserlerin Türkçe'ye tercümesiyle tamamiyle temin edilebilir mi? Klasikleri tercüme edelim, fakat bununla iktifa etmeyelim. Çünkü Greko-Latin "genie" dir ki, en çok kıymeti haizdir. Ve bu genie tercüme ile nakledilmez. İçimizde o genie'yi yaratan lisanları da öğrenenlerin bulunmasını istemeliyiz." (28 Haziran 1929)

Yeni rejimin hedefi Avrupa medeniyeti seviyesine yükselmektir. Bunun da yolu Batılılaşmak'tır. Yani eski Müslüman-Doğulu, Osmanlı kimliği yerini Batılılaşmak alacaktır. Ahmet Saffet, aynı medeniyet seviyesine yükselmemiz için Batı'nın geçtiği yollardan geçmemiz gerektiği kanaatindeydi:

"Biz Türkler, Avrupa medeniyeti seviyesine tamamen yükselbilmek, onun yüksek kültürüne benzeyebilmek için behemahal eski Yunan edebiyatı ve felsefesine ehemmiyet verip, mektep programlarımıza kadar ithal etmek mecburiyetindeyiz. Avrupalılar bu nurlar içinde eyice yıkandıktan, asırlarca onunla beslendikten sonra şimdi tertemiz, çok canlı bir hayat içinde belki ondan müstağni kalabilirler. Biz ise bu nurlar içinde yıkanmaya, bu berrak ve diriltici menbalardan hayat suyu içmeye, ancak şimdi başlıyoruz. Aynı medeniyete yükselmek için Avrupalılar'ın geçtiği yollardan bizim de geçmemiz zaruridir." (12 Kanunuevvel 1928)

Tartışmalar içinde Amerika da sözkonusu olmaktadır. Kazım Nami, Amerika'ya benzememiz gerektiği kanaatindeydi:

"Amerikan milletin'in tarihi en büyük bir terbiye örneğidir. Bugün serveti, kudreti, uluvücenabı, sayı yaratıcılık ile kendisini dünyaya empoze eden bu memleket hakkında, biz bir şey bilmiyoruz. Halbuki bizim onlardan öğreneceğimiz pek çok şey var. Amerika bize say ve kudret numunesi olabilir.

Biz onlar gibi muhaceretle teşekkül etmiş bir millet değiliz, fakat genç bir milletiz. Onlar gibi mazisiz değiliz, fakat maziye esir ve mahkum bulunmuyoruz. Biz bir saltanatı yıktık, biz bir medeniyeti gömdük, yeni bir hayata genç

ve gürbüz doğduk. Bizim hiçbir memlekete benzemediğimize inansak bile genç ve hatta tecrübesiz ve t oy bir halkız. Kainatın bütün faaliyet ve yaratış sahası önümüzde açık duruyor. Amerikalılar'a benzediğimiz cihet de işte bu gençlik ve toyluktur. Sayde ve yaratıcılıkta da onlara benzemenin yolunu bulmalıyız." (11 Şubat 1929)

Batı medeniyetinin temeli, Kazım Nami'ye göre de Yunan-Latin kültürüdür. Bizim anlamakta çok geç kaldığımız bu kültürün yaratıcıları hiçbir kavme nasip olmayan zeka ve duyarlılığa sahiptir:

"Yunan-Latin kültürü pek büyük, pek insani bir kıymettedir. Ne yazık ki bunu çok geç anlamış bulunuyoruz. Yakup Kadri'nin geçen günlerde yazdığı gibi, onun ilmi, fikri, medeni, bedii ananesi haricinde ne yeni bir felsefe sistemi yapmanın, ne yeni bir istidlal ve istikrar yolu bulmanın, ne hayata yeni bir şekil ve çığır vermenin, ne de yeni bir güzellik prensibi çıkarmanın imkanı vardır. Hümanizma denilen Greko-Latin kültürüdür ki, Garp medeniyetini, yani asıl insani medeniyeti doğurmuştur. Barbar Cermen kavimlerini, Hristiyanlık yolu ile giren Greko-Latin kültürü medenileştirmiş, Rönesans o kültürün yeniden dirilmesi şeklinde tezahür ederek, Garbi yeni bir zindellikle hakikaten mütemeddin kılmıştır.

Bugün hiç şüphe götürmeyen bedihelerdendir ki, dünyanın en eski olmakla beraber en insani olan harsı, Yunan harsıdır. Eski Yunan halkı, kendilerinden evvel ve hatta kendilerinden sonra hiçbir kavme nasip olmayan bir zeka ve hassasiyette imişler. Bunun saiki dinlerinin semavi olmaktan ziyade insani olmasıdır. Eski dünyada hiçbir kavim, Yunanlılar kadar hür düşünceli, zekanın, teessüs kudretini tatmine çalışır değildir." (28 Haziran 1929)

S.Z. Süreyya da önce tercüme demektedir:

"İlim ve irfan hususunda Garb'e yetişebilmemiz için birçok senelik mesaiye mütevakkihtir. Garp ile aramızdaki mesafe-

yi kati için tercüme olunmuş eserlerden başka mürecaat edecek vasıta göremiyorum.

Telif devresine tercüme devresini ikmalden sonra varabileceğiz." (7 Şubat 1929)

Peki bu eserlerin sakıncası yok mudur? Dilimiz üzerinde bir kapitülasyon olmayacak mıdır? Hayır demektedir Kazım Nami, çünkü bunlar (Yunanca-Latince) ölü lisanlardır ve dilimiz üzerinde suni gübre gibi nimet verici bir tesir yaratacaktır:

"Arapça ve Acemce, Yunanca, Latince'nin Garp lisanları üzerindeki tesirine benzer bir tesir yapamamış, fakat bilakis Türk ruhunun sünnilik ve şiiilik arasında bocalayarak insanı medeniyetten nasibini almasını bugüne kadar geciktirmişlerdir.

Artık Yunanca ve Latince'de ittifak etmeliyiz.

Yeni harflerin sayesinde Arap ve Acem'in meşum kapitülasyonlarından kurtulan Türk'ün, Yunan ve Latin ile yeni bir inkişafı olacaktır. Bu son lisanların kapitülasyonu olmayacak mı? sualine karşı bunların ölü olmak itibarı ile Türkçemiz üzerinde suni gübre gibi sadece münim bir tesiri olacağı cevabını veririm." (8 Kanunuevvel 1928)

b) YENİ BİR YAŞAM

Cumhuriyet'le birlikte yeni rejim, kimliğini Batılılaşmak'ta, siyasetini Batı'nın genel siyaseti içinde aramıştır. Yeni kimliğin, yeni bir yaşam şeklini de beraberinde getirmesi kaçınılmazdır. Bu yeni yaşama şekli elbette Batılılar'ınki gibi olacaktır. Hekimiyeti Milliye yazarı Yakup Kadri, yeni yaşayışı şöyle anlatıyor:

"Tıpkı Avrupalılar gibi giyiniyoruz, onlar gibi yiyecek içiyoruz, onlar gibi düşünüyoruz, onlar gibi hissediyoruz, onların medeni kanunları dahilinde, onların tabii oldukları hayat şeraiti altında yaşıyoruz." (1 Haziran 1929)

Yeni hayat kendiliğinden oluşan, yaşanan değil, sunulan, yaratılan

bir yaşama şeklidir. Hakimiyeti Milliye'de de buna işaret edilmektedir:

"Hiçbir şeyimiz eksik değildir. Yalnız iki şeye ihtiyacımız var. Hayat ve zevkte tam ve som Avrupalı olmak, yahut bu Avrupalı Türkler'in adedini (sayısını) artırmak ve bilhassa bu çeşit İHTİYAÇLARI vatandaşlarda YARATMAK." (3 Temmuz 1929)

İsmet Paşa da aynı kanaattedir. Yeni yaşamın öğretilmesini istemektedir:

"Başvekil ve Maarif Vekili İsmet Paşa Hazretleri'nin Millet Mektepleri muallimleri ile hasbihalinde, "Mazinin binbir ihmali yüzünden bakımsız ve örneksiz kalmış olan bu vatandaşlara aynı zamanda muşeret kaideleri ile yaşamayı da öğretmek icap eder" demiştir." (1 Şubat 1929)

Yeni yaşam, yeni kıyafetle başlayacaktır. Yeni kıyafet insan gibi yaşamın bir göstergesi olarak ortaya konulmaktadır:

"Şapkayı koydum başa
Yanına bastım kafa
Yaşarız insan gibi
Yaşasın Gazi Paşa

Yeni harf, yeni hayat
Yenilikte var necat
Medeniyet eliyle
Hayatına hayat kat." (15 Şubat 1929)

Yeni bir yaşam şeklinin gereği olarak gösterilen kıyafet, Hakimiyeti Milliye'nin halk sayfasında şöyle tanıtılmaktadır:

"KIYAFETNAME
Fırak: Kuyruklu ceket
Giy, baloya git, danset

Mendiliyle yeleği
Boyun bağı gömleği
Kar gibi beyaz olur
Modası kış, yaz olur
İskarpini lusturun
Giyen olur pek şirin
Şapka olur silindir
Al, başını sevindir

Bonjur yarım kuyruklu
Pantolonu çubuklu
Gündüzleri yarıresmi
Ceketatay'dır ismi
Fatazidir yeleği
Gene beyaz gömleği

Boyun bağı renklidir
Hepsi pek ahenklidir
O yakaya tek bir çiçek
Ol bir erkek kelebek
Bu da silindir ister
Fakat melon da gider
Silindir melon yoksa
Hiç  ekme tela  tasa
Koyu renkli bir fot r
Al işini sav, götür

Kuyruksuzdur ismokin
Rengi frenk gömleğin
Beyazdır bağı kara
Pek sık olur maskara
Resmi baloya uymaz
Hafif me reptir biraz
Şapkası melon olur
Giyen pek tonton olur

Adi setre pantolon
Adına derler veston

Yaraşır gündüz gece
Hem ihtiyar, hem gence
Veston kullan işinde
İşler gidişinde
Modaya çok aldırma
Keseye pek daldırma
Ne varsa sırtına tak
Zevkile kazanca bak." (9 Kanunusani 1929)

Yeni kıyafetle birlikte "balo"ya, "çay"a, "dans"a, "garden parti"ye, gidilmektedir artık:

"Şapka geldi fes gitti
Potin çıktı mes gitti
Varimin kulağına, gönlümden bir ses gitti

Giy kolalı yakarı
"İnadiye" şapkarı
Bırak eski cakarı
Bu yoldan herkes gitti

Yarım can yakmaz oldu
"Cember"e bakmaz oldu.
Kamayı tekmez oldu
O cahil heves gitti

Reverans eder artık,
Smokin giyer artık
Baloya gider artık
Latallı teres gitti." (7 Kanunusani 1929)

Yılbaşı Destanı adlı aşağıdaki şiirde de yeni yaşayış "Gazi'ye, İsmet Paşa'ya, Cumhuriyet'e bağlılık"la özdeşleştirilmektedir:

"YILBAŞI DESTANI (Yazan: Paşa Kazım)
Bin dokuz yüz yirmiden çıktık
Bin dokuz yüz yirmi dokuza girdik

Son gece barlarda açık saçık
Tarihten gene bir yaprak devirdik

"Yeni Bar" denilen salon yamandı
Ahaba bol bulup özün yamandı
Hamdi bey şampanya dedi, dayandı
Hul deyip bir başka aleme çıktık

Kolumda danseden "Josefin Berker"
Tam yerli malı bir peri peyker
Çarliston oynadık hep çifter çifter
Çam devirmedik de viski devirdik

Yaşasın Yeni Bar, Hamdi Emin Bey
Fikret hem çekti, gönülden hey hey
Gelecek yılbaşı için sürdük pey
Eğlence babında o gece birdik

Merkez Bar'ına da uğradık biraz
Kati'yi gördük ki ediyor çok naz
Dedim ki: Hey yavrum böyle şey olmaz
Biz aşka çok tatlı pancar gevirdik

Zurnayı öttürdük, sustu fülüt, ney
Tenzilat yapmadı Alaattin Bey
Bayıldık papeli demedik bir şey
O gece dedim ya, birdik hem pirdik

Dostların uyunca her kararına
Pomore! Biz daldık Yıldız Bar'ına
Adalet Hanım'ın sık reftarına
Uyunca Meri'yi yana evirdik

Yıldızca ortaklar o gece bize
Nedense vermedi ucuza meze
Seneye geliriz yine yüz yüze
Böyle olacağı zaten bilirdik

Alambra Barı'nı yanladık geçtik
Ne naneler yedik, ne ziftler içtik
Yeni seneyi pek keyifli seçtik
Pastacı da güneş gibi belirdik

Bağlıyız Gazi'ye şanlı İsmet'e
Bağlıyız Öz candan Cumhuriyet'e
Tanrı çok saadet versin millete
Destanı burada dürdük devirdik." (4 Kanunuevvel 1929)

Haberler ve ilanlardan derlediklerimizle, danslarıyla, baloları, garden partileriyle yepyeni bir yaşantı vardır artık Ankara'da:

"ANKARA PALAS'TA BALO

Evvelki gece Ankara Palas'ta bir maskeli balo verilmiştir. Balo, çok kalabalık olmamakla beraber, iştirak edenler nageseli saatler yaşamışlardır. Maske ile baloya gelenler arasında cidden zarif elbiselere tesadüf edilmekte idi. Otel tarafından dağıtılan kotiyon ve sürprizler müstesna ve güzeldi." (9 Mart 1929)

"Ankara Hilali Ahmer'i merkezi tarafından, 23 Temmuz milli bayram günü Marmara aile parkında bir garden parti verilecektir." (30 Haziran 1929)

"YENİ BAR

Her gün Avrupa'dan peyderpey gelmekte olan yeni artistleri yüksek nümeroları ile günbegün ihtişam ve zevki artmaktadır." (30 Haziran 1929)

"ANKARA PALAS NOEL REVEYNONU

24 KANUNUEVVEL 1929

Büyük Dine Gala ve Danslı Suare

Büyük artistlerin iştirakiyle

Servis küçük süslü masalarda yapılacaktır.

25 Kanunuevvel 1929'da saat 5'ten itibaren

ÇOCUKLAR İÇİN HUSUSİ PROGRAMIMIZ-MATİNE

Noel ağacı-Hediye tevziatı" (24 Kanunuevvel 1929)

"SENFONİK KONSER

Önümüzdeki cuma günü Kız Lisesi Konser salonunda Riyaseti
Cumhur Orkestrası tarafından verilecek 19. senfonik kon-
serde atideki eserler çalınacaktır:

- 1- Mendelson Dördüncü Senfoni
- 2- Wagner Marş Lohengrim
- 3- List Prelük
- 4- Çaykovski Solonel Üvertürü." (3 Nisan 1929)

"ANKARA PALAS

Cumartesi günü 14 Kanunuevvel 1929 tarihinde Ankara Palas
(STYLE ESPAGNOL) usulünde tertip edilen büyük salonda Bİ-
RİNCİ GALA VE DÂNSLI AKŞAM YEMEĞİ verilecektir. İŞ BU GA-
LA Musameresinde, Londra'nın meşhur Kolizevm tiyatrosu AR-
TİSTLERİ olan ROYGGİSİTERS ve Paris'in şarkıcısı MYRIEL-
TRIO MURRAY- BALLET DORIAN meşhur Berli'in Vintergarten 3
SİSTERS GRAY ve PALAS BARIN İKİ ORKESTRALARI tarafından iş-
tirak edilecektir.

HEDİVELER KOTİYEN VE SERPANTEN

BUGÜN ÖĞLEDEN SONRA

muazzam programla büyük danslı matına

Masa tutulması rica olunur. Ehven fiyatlı şarap listesi ve-
rilecektir. Akşam yemeği 475 kuruştur. En güzel şallara mü-
kafat.

MÜSAMERE ELBİSESİ MECBURİDİR." (13 Kanunuevvel 1929)

"HİMAYEİ ETFAL KEÇİÖREN'DEKİ ANAKUCAĞI'NDA GÜZEL BİR KON- SER VERDİ

Perşembe gecesi Himayei Etfal cemiyetinin Keçiören'deki
Anakucığı'nda Riyaseticumhur orkestrası tarafından verilen
müsamere, bütün Keçiören halkının iştiraki suretiyle bü-
yük rağbet görmüştür. Orkestra takımı saat 9'dan 11'e ka-
dar gayet latif parçalar terennüm etmek suretiyle progra-
mını ikmal etmiş, pek çok alkış toplamıştır.

Müsamereden sonra tombala tertibi suretiyle saat yarım kadar devam eden nezih aile içtiması çok eğlenceli olmuştur." (2 Kanunuevvel 1928)

"CUMHURİYET ŞENLİKLERİ

Bu sene Cumhuriyet balosu Ankara Palas Oteli'nde Cumhuriyet Halk Fırkası tarafından verilecektir. Bin kişiye yakın davetli olacak ve konsomasyon parası alınmayacaktır. Şehremaneti Yeni ve Eskişehir'de halk için balo yerleri hazırlayacak ve burada ücretsiz yiyecek ve içecek verecektir. Keza Millet Meclisi bahçesi tenvir edilerek halka açık bırakılacak ve şehrin muhtelif yerlerinde muzikalar çalacaktır." (4 Teşrinievvel 1929)

"YENİ SİNEMA BUGÜN

Avrupa'dan yeni celbedilen 14 artistten 4'ü bugün muvasalat ile Yeni Bar ve Yeni Sinema'da numerolarına bağladıklarını tebşir ederiz." (1 Kanunuevvel 1928)

Hakimiyeti Milliye'de ayrıca "Tek ve Toplu Dans", "Nasıl Dans Edilir?" (4 Temmuz 1929) başlıklı, tam sayfa tutan yazılarla yeni yaşantının halka öğretilmesi, sunulması çabalarına katkıda bulunmaktadır. Yine bazen dekolte kadın fotoğraflarıyla süslü tam sayfa tutan yazılarda dikkatler Batı'nın sinema dünyasına çekilmektedir: "Sinema Yıldızları Yazın Sıcak Günlerini Nasıl Geçirir?" (10 Ağustos 1929)

Hakimiyeti Milliye'de yeni yaşantının evden bağlatılması da önerilmektedir. Burhan Asaf şunları tavsiye etmektedir:

"Hükümet, ev sergilerini tecrübe etmelidir. İcap ederse uyanık olmak istemeyen yerli ticareti Avrupa muamelesi ile tehdit etmelidir. Ki, Türk, hangi servet seviyesinde bulunursa bulunsun. Testinin yerine bir sürahi, kerevetin yerine bir koltuk, bakır sininin yerine bir yemek masası ikame edebilsin.

Unutmayalım ki, medeniyete giden yolun ucu tüten ocağın dibine bağlıdır." (9 Mart 1929)

Faruk Nafiz'e göre ise yeni yaşantıyla zaten içimizde var olan Avrupalılığı dışa vurmaktayızdır:

"Hükümetin şekli cumhuriyet olduğu gün, bütün vatan halkı bir anda zekasını bir misli fazla işletmeye başladı. Yeni düşünce, yeni giyim ve yaşayış, yeni neşriyat... Bütün bunlarla içimizde yaşayan Avrupalılık ve medeniliği dışımıza vurduk. Bizi dün hissetmeyenler, bugün de görmüyorlarsa günah, kabahat kendi körlüklerindedir." (10 Mart 1929)

Hakimiyeti Milliye yazarlarına göre Batılılaşmak, Batılı gibi yaşamak, milli değerlerden kopmak manasına da gelmemektedir. Yeni siyaset, yeni kimlik, yeni yaşantıyla köycülük, halkçılık, Türkçülük arasında bir gelişki bulunmamaktadır. K.Z. imzalı bir yazıda bu konuda şöyle denilmektedir:

"İstikbale bakıyoruz, asra koşuyoruz, Garp medeniyetine göğüs açıyoruz, bununla beraber milli bir köke bağlıyız. Asri adam işte bunu duyarak asrileşen adam demektir." (10 Kanunusani 1929)

Batılılaşmakla Türkleşmek, birlikte önerilmektedir Hakimiyeti Milliye'de. Bu ikisi arasında gelişki yoktur ve ikisi birlikte yürütülmelidir. Fakat pratikte bunu böyle yapmayanlar vardır, Batılılaşırken, milli değerlerden kopanlar görülmektedir, hatta kocasını aldatmayı Batılılaşma'nın bir şartı sayanlar bile vardır. S.Z. Süreyya şunları yazmaktadır:

"Hedef ve istikamet gayet açık olarak tesbit edilmiş bulunuyor. Şark'tan başımızı çevirip Garp'a doğru gidiyoruz. Şark'ın bir alameti olan fesi atarak, başımıza medeni dünyanın kullandığı şapkayı geçirdik. Harf inkılabı bizi hedefe daha çabuk vardiyecektir. Din ve dünya birbirinden ayrıldı. Köhne müesseseler hak ile yeksen oldu. Gençliğin bütün hülya ve rüyaları birer birer hakikate inkılap eylemektedir. Anladık ki hayat, nur, saadet hep Garp'te, daha doğrusu Garp'in usullerinde ve tekniğindedir.

Tuttuğumuz yolun doğruluğundan kimin şüphesi olabilir? Yalnız bir nokta var ki, onu hatırdan hiçbir vakit çıkartmamaklığımız lazımdır. Ne kadar Garplileşirsek, o kadar Türkleşmeliyiz ve Garp'in yalnız bize maddeten menfaat temin edecek, umumi refahiyeti artıracak usullerini almakla iktifa etmeliyiz.

Öyle kadınlar biliyorum ki, kocasını aldatmayı Garplileşmiş olmanın esaslı şartlarından biri addediyor. Yine öyle erkekler tanıyorum ki, karısının ihanetini zamanın mübrem ilcaatından olarak kabule temayül gösteriyor.

Her milletin olduğu gibi, Türklüğün de bazı hususiyetleri vardır. Bunlar milli ananelerdir. O ananelere göre Türk misafirperverdir, Türk alıcenaptır, Türk zaiflere, düşmüşlere, acizlere daima dosttur. Türk, arzına ve sözüne sadıktır ve... Şimdi Garplileşiyoruz diye bütün bunlardan uzaklaşalım mı?..” (22 Şubat 1929)

Milli değerler korunmalıdır. Türkleşilmelidir, ama aile, hukuk, siyaset, sanat, yaşantı ile ilgili pek çok şey değişmekte, Batılı bir renk almaktadır Ziyaettin Fehri'ye göre: :

“Medeniyetimizin mazirini çok gerilerde bırakan bir devir yaşıyoruz. Ailemiz, hukukumuz, siyasetimiz, sanatımız değişti. İktimai münasebetlerimizde göz kamaştıran bir değişiklik oldu. Hatta dinimizin hiç değilse şekle dokunan tarafları haşka bir renk aldı.” (5 Mart 1929)

Mahmet Saffet de fikren ve fiilen Avrupalı olunması gerektiğini söylemektedir:

“Yeni hayat münevver zümreden iki şey istiyor: Birincisi milli müesseselerine yeni ve muassır bir ruh vermek, onları idare edenleri asri mefkurelere sahip kılmak, ikincisi de halkı bu yeni havat ve inkılap için şuurlu bir hale getirmektir.

Hedefimiz Garp'in sadece kıyafet ve muşşeretini almak değil, fikren ve fiilen Avrupalı olmaktır.” (11 Nisan 1929)

Burhan Asaf'a göre ise yeni yaşantı konusunda bazen sorunlar da görülmektedir:

"Ankara Palas'ın perşembe akşamki balosu birkaç gündür ağızlarda idi. Herkes, her zamanki heyecanla hazırlanmaktaydı idi.

İstanbul'dan gelen roplar, fraklar, hatta el çantaları ve iskarapinler vardı.

Biz de işte bunun aleyhindeyiz. Balo denirken zevkli, zinetli fakat hattıyatında hayatın herhangi beş-on saati gibi malum ve basit hadise hiçbir zaman kadınlar için düğün arefesinde bir genç kız, erkekler için de meslek imtihanı arefesindeki bir dalikanlı heyecanı yapmamalıdır. Balolara, bunların esas manalarını bilmek ve buna medeni bir mecburiyetle sadık kalmak şartı ile, ne kadar tabii ve emin gidilirse, o kadar iyi eğlenilir." (2 Şubat 1929)

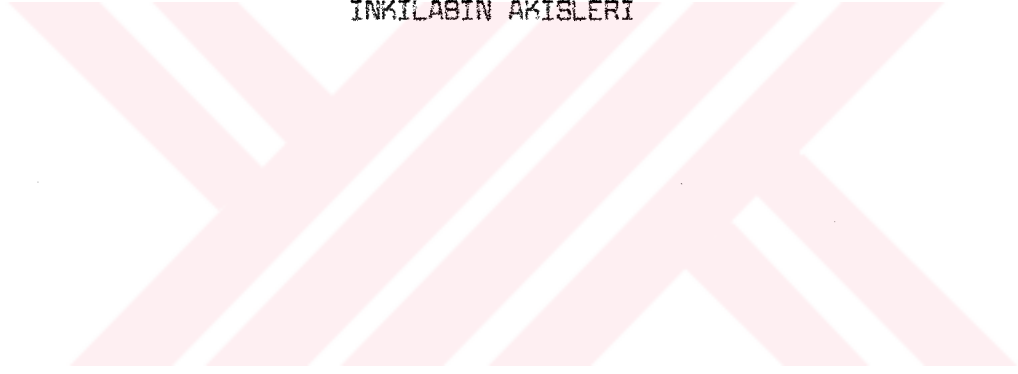
Yine Burhan Asaf, halkın bazı uyumsuzluklarından şikayet etmektedir. Çünkü sinemada "hidrellez seyranına çıkılmış gibi" ispirotoluğun üzerinde çay demlenmektedir:

"Sinemada idik. Kadın kadar mantıksız bir haydut filmi, dönüp bitmiyor, durup bitmiyordu.

Sağımızdan bir ses işittik. Çocuklu bir aile, yan balkonun ön seflerinde bir kabile karargahı kurmuş, ispirotoluğun üstünde çay kaynatıyordu. Hidrellez seyranına çıkmış gibi sinema seyrine gelen bu ailenin temhiri ve muhafaza altına alınması lazımdır." (27 Mayıs 1929)

III. BÖLÜM

İNKILABIN AKİSLERİ

Hakimiyeti Milliye'de işlenen bir diğer önemli konu da dış basında Yeni Türk Devleti hakkında çıkan yazılardır. Özellikle Batı'nın hakkımızdaki yargıları her zaman büyük önemle karşılanmıştır.

Batı basınında yeniliklerimizle ilgili övgüler, Batı'nın yeni rejimi onayladığının bir göstergesi olarak kabul edilmelidir. Vane Doğu basınından kimlik değişikliği'mizi onaylayan ve aynı yoldan gidilmek istendiğini vurgulayan yazılara yer verilerek bir yerde geleneksel Doğu önderliğinden vazgeçilmemek istenmektedir. Diğer Doğu ülkelerine "örnek" olmak, Batılılar'ca da önerilmektedir. Günümüzde Japonya örneği de dikkat çekicidir.

S.Z. Süreyya imzalı bir yazıda Batı'nın yeni Türkiye'yi alkışladığı anlatılmaktadır:

"İngiliz gazetesi diyor ki:

-Yirminci asır peygamber yetiştirmemiş. İlim ve fen bu mertebeye yükseldikten sonra mucizeve inanmak b'adalalık olurmuş. Bunu fen uleması böyle iddia ediyorlar. Siz Hazreti İsa'dan sonra hiç ölümlerin dirildiğini, körlerin gördüğünü, cüzzamlıların şifa bulduğunu işittiniz mi? Öyle ise gidin de MUSTAFA KEMAL Türk'ye'sini görün. Ey bir hamlede asırları çiğneyip geçen, Çankaya'daki mucizevi kuvvet! Dilsizlerin ağzını açan, körlerin gözlerine ışık saan, ölümlerin cesedine hayat veren bu yüksek eserinde ilelebet iftihar et." (3 Kanunusani 1929)

Dış basında çıkan yazılar birer tasdik unsuru olmanın yanında, Batı'nın hakkımızdaki görüşlerini, düşüncelerini yansıtmaları bakımından da önem taşımaktadır:

"İstanbul 20 (H.M.)

Tempo gazetesi inkılabımıza tahsis eylediği bir makalede "Cumhuriyet medeniyet yolunu açtı. Millet, Gazi'nin rehberliği ile terakkiye doğru koşuyor. Türkler'i bu yolda ilerletmekten men edecek hiçbir kuvvet yoktur. Bugünkü mesainin hiçbir vehile sakteye uğramayacağı muhakkaktır." demektedir." (21 Kanunusani 1929)

Bir haberde ise bir Batılı devlet adamının bizi "takdir" eden sözlerine yer verilmektedir:

"SABIK AVUSTURYA BAŞVEKİLİ Mgr. SEIPEL'İN BİZİ TAKDİR EDEN MAKALESİ

İstanbul, 29 (HM)- Sabık Avusturya başvekili Zeypel, bir Viyana gazetesinde yazdığı başmakalesinde diyor ki: İstanbul'a eski tarihi eserleri tetkik için gelmiştim. Fakat yeni Türkiye'nin Garplılaşmak hususundaki mesaisi karşısında bu eserler göze görünmez oldu. Ben de eskileri tetkikten vazgeçtim, yeni Türkiye ile meşgul oldum.

Gazi Hazretleri'nin ve Türkiye'nin genç zımmamdarlarının mesaisi sayesinde bu memlekette yeni bir faaliyet vardır. Bu manzara çok şayan-ı takdirdir. Türkiye mazisi ile alakasını kesmiş, kapitülasyonlar kaldırılmıştır. Ecnabiler kapitülasyonları unutmuşlardır ve artık buna lüzum da görmüyorlar. Mazinin tasfiyesi katidir. Bugünkü eserler parlak neticeler verecektir." (30 Haziran 1929)

Batı basınında hakkımızda çıkan yazılar önem'idir Hakimiyeti Milliye için:

"TÜRK İNTİBAHININ SIRRI

La Bulgarie'den...

Cumhuriyet rejimi ilk olarak Türkler'de bugün fevran halinde olan milli hissi uyandırmıştır. Asırlardan beri harekâtına mani olan, hızına engel teşkil eden zincirleri kırarak Türk milleti başkalarının yardımlarından ziyade kendi kendine rüşdünü isbat etmiştir." (21 Temmuz 1929)

"Sabık Avusturya başvekili Dr. Ignas Seipel'in makalesinden...

Dahili siyasetinde ise bugünkü Türkiye, en ziyade kendisini Garp milletlerinden ayıran eski anane ve adetlere karşı harp açmış bulunuyor. Bugün iktidar mevkiinde bulunan fırka, iktisadi sahada da halkın tarz-hayatını değiştirmek, onların bir Avrupalı gibi giyinip yaşamasını temin ederek ve bu suretle sanat ve ticaretle de terakki ettirilmek is-

teniyor." (1 Temmuz 1929)

"İngiliz Heceyi Sadeleştirme Cemiyeti İngiliz dilindeki güçlükten şikayet ederek dili kolaylaştırmak yolunu gösteren Gazi Hazretleri'ne teşekkür etti." (1 Mart 1929)

"Memleketimizi çok iyi tanıyan ve senelerden beri aramızda yaşayan bir diplomatın "Şark ve Çekoslovakya" mecmuasında çıkar bir makalesi .

"Türkiye Cumhuriyeti banisinin bütün inkılap eseri şu iki sözle izah edilebilir: Garp medeniyeti ve laiklik. Sultanların idaresi zamanında fakirleşen ve nüfusu azalmış sefaletе düşmüş olan bu memleket, birkaç seneden beri modern terakki yoluna girmiştir. İçinde gizli duran servetler en son usullerle ve Avrupalı, Amerikalı mütehassıslar tarafından çizilmiş planlara göre tedricen inkişaf ettirilmektedir." (27 Mart 1929)

"YAZI İNKILABI VE DEUVRE'ÜN BİR MAKALESİ

Paris 13 (AA)- Deuvre gazetesi, Türk alfabesinin ıslahından bahisle neşrettiği bir makalede, bu ıslahatın hürmet teşkil eden ve şiddetli siyasi inkılapların daima en mühim memleketlerin hayatında tecelli ettiğini hatırlatan muazzam bir eser olduğunu yazmaktadır." (15 Şubat 1929)

Batı karşısındaki itibarımıza da önem verilmektedir. Hakimiyeti Milliye'de bir küçük haber şu şekildedir:

"DÜRÜST BORÇLU

Information gazetesi, borçlarımızı dürüstlükle ödediğimize dair bir makale yazdı." (8 Temmuz 1929)

Hakimiyeti Milliye'de Doğu basınında hakkımızda çıkan yazılara da yer verilmekte, özellikle Türkiye'deki kimlik değişikliği ve yenilik hareketlerini öven, onaylayan satırların altı çizilmektedir: Doğu basını da Türkiye'deki yeni oluşumu takdir etmekte ve taklit hevesi içinde gözük-
mektedir:

"TÜRK İNKILABININ AKİSLERİ

-Mısır, El Ehrem'den makale-

Şark, Türk'ün ilmi, iktisadi intibah ve inkılabının meftunudur. Şark'ın yegane emeli, Türk'ün yolunu takip ve onları taklit eylemektir." (2 Kanunuevvel 1928)

"-Kahire'de çıkan Errabitatüş Şarkıye gazetesinden-
Milletlerin tarihlerinde harflerin değişmesi garip değil. Çünkü harfler olsun, kıyafetler olsun tabiatıyla değişebilirler. Ancak garip gördüğümüz şey şudur ki, milletlerin asırlarca yapamadıkları bir şeyi Türkiye, az bir zaman içinde yapmaya muvaffak oluyor. Bu ebedi bir inkılap yapmak isteyen milletlerin hareketi işte böyledir. Bugün Türk milleti inkılapçı bir millettir ve inkılaplar, ilk devresinde bulunmaktadır. Bu harflerin değişmesi, Türkiye için faydalı olacaktır ve ihtilaf kabul etmeyeceğimiz bir netice vardır ki, o da Türk'ye'nin bu hareketi, yeni Latin Türkiyesi ile eski Arap Türkiyesi'nin arasını ayıracağı ve Türkiye'nin atisi ile mazisinin arasına bir set çekeceğidir." (3 Kanunuevvel 1928)

Japonlar bile Türkiye'ye gıpta ile bakmaktadır:

"JAPON YAZISINI NİÇİN DEĞİŞTİRİYOR

Japon Times'in haberi

Dünyanın muhtelif yerlerinde eski sistem yazı kalkıp yerine Latin harfleri konuluyor. Sovyet hükümeti, Sovyet ittifakının Kafkas ve Ortaasya memleketlerine Latin yazısını sokmak için yaptığı mücadeleyi yenilemiştir. Tatar cumhuriyeti, Azerbaycan cumhuriyeti...

Fakat bu neviden en müheyyiç yeniliğe Kemal Paşa'nın Türkiye'sinde şahit olduk.

Son harf teceddüdüne kadar Türkiye'nin müşkil mevkide bulunduğu gibi müşkülatta bulunan diğer milletlerden misal Japonya'dır.

O halde Japonya bu pek mühim ve aşîkar teceddüde Türkiye'den geri kalmamalıdır." (21 Temmuz 1929)

Türkiye, özellikle Doğu'ya örnek gösterilmekte, taklit edilecek bir numune olarak sunulmaktadır. Yine Türkiye, her ne kadar cephe değiştirse, Doğu kimliğini bırakıp kesin olarak Batı tercihinin yaparsa da, Doğu ile olan geleneksel ilişkilerinden özellikle önderlikten de vaznecememektedir. Yakup Kadri bu konuda şunları söyler:

"Türkiye aydınlık Avrupa ile karanlık Asya arasında bir köprüdür.

Türkiye Cumhuriyeti, Garp'tan aldığı tatlı ve hayat verici ışığı kudretli bir projektör gibi mütemadiyen arkasında duran vasi ve kalabalık kıtanın üstüne aksettiriyor.

Afganistan'da irtica hezimete uğradı. Şimdiden İran'da medeni kisve ve serpuş lehinde bariz bir hareket başladı. Suriye ve Irak'ta yeni fikir, yeni emel sahiplerinin adedi gittikçe artmaktadır. Eger günün birinde bütün bu milletler milli ve insani gereflerine bikakkın malik birer medeni varlık halinde doğrulup dirilecek olurlarsa, bu büyük başarı hadiseden en büyük iftihar hissesi şüphesiz bize düşecektir. Çünkü tarih yeni veya eski hiçbir milletin bizim ifa ettiğimiz vazife kadar mühim ve yüksek bir rol oynamış olduğunu kaydetmiyor." (2 Kanunuevvel 1928)

Bir Paris gazetesinde de bu konunun önemi üzerinde durulmakta, Türkiye, Doğu ülkelerine örnek gösterilmektedir.

"Paris'te çıkan Pax gazetesinde yazı inkılabımız hakkında şu makale intisar etmiştir:

Gazi'nin hükümeti millete yeni bir imla kabul ettirmekle adetlerini bu derece alt üst edecek bu kararı ne diye aldı? Bu bir sistem takip eden bir teceddüt arzusu mu, yoksa Garp'e karşı bir cemile, yahut ki siyasi bir fikri muzmer neticesi midir?

Hakim sebep daha basittir. Böyle bir yeniliğin ehemmiyetini taktir için şunu hatırlatmak yeter ki, hala şu anda bile Türkiye halkının yüzde 10'u kendi dilini okuyup yazmak iktidarındadır. Ekinin seviyesini yükseltmek, Türk milletinin, medeniyetinin ve ırki vakarının kıymetini daha bü-

yük bir ehemmiyette idrak ettirmek ötürü ile de Mustafa Kemal'in bütün siyasetine hususilik veren yükselme azmine kuvvetle yardımcı olmaktır. Bu sebeple denebilir ki, ortaya konan bu yenilik sınırlarını ziyadesiyle aşmakta ve siyasi ve beynelmilel mahiyetteki umumi bir tutumun içinde bulunmaktadır:

Böyle bir yeniliğin çok geniş manası vardır. Eğer asıl Türkiye'nin yanında bütün bir milletler silsilesinin: İran Arabistan, Suriye ve dolayısıyla Cezayir ve Tunus, günün birinde aynı işe teşebbüs edecekleri düşünülürse, bu mana anlaşılır. Bu milletler dil teceddüdünde, Türkiye'nin tecrübe ve yapışlarından ilham alacak olurlarsa, Türkler'le sair Müslümanlar arasında bu manevi rabıta da yeni bir muhabbet ve birlik amli olur." (21 Şubat 1929)

Faruk Nafiz de, Türkler'in Doğu Ülkelerine Batılılaştırma yolunda rehberlik edebileceğini söylemektedir:

"Yenilik yolunda geç kalmış milletler için Türkiye'nin intibahı daima hareket eden, yürüyen, ilerleyen bir rehberdir. Türkiye, kendisi, bu yolda bu hızı bulmak için çok bekledi, çok felaket, çok ızdırap çekti. Onun önünde takip ve taklit edilecek bir rehber, onun içinden çıktı ve Türkiye şimdi hep onun gösterdiği hedef, onun çizdiği yoldan gidiyor. Tevrat'taki cümle gibi, "Rab ne yaparsa eyi yapar" Gazi için söylenecek bir söz.

Mazlum milletler, geri kalmış medeniyetler için artık eski müşkülât kalmamıştır. Eğer bunlar kendi vaziyetlerinden memnun değilse, teşekkül ve teessüs eden yepyeni bir cemiyete Türk cemiyetine imtisal edebilirler. Bu cemiyeti ihtira eden Gazi'dir ve bu ihtira ile meselenin en çetin safhası halledilmiştir. İsteyen, uyanmak ve yükselmek isteyen her cemiyet bunu kolaylıkla taklit edebilir." (17 Kanunusani 1929)

Batı'nın hakkımızdaki yargıları olumsuz da olabilmektedir. Olumsuz yargılar, Hakimiyeti Milliye yazarlarıncı üzüntüyle karşılanmaktadır:

"Ne garip tecellidir ki, Türkiye'ye ait en basit bir hakikat Garp matbuatına intikal edince, şeklini, mahiyetini büsbütün değiştiriyor. Yazık ki, bundan en ziyade zarar görenler, açık yalan bir hakikat olarak alan Avrupa efkârı umumiyesi değil, Bizzat Türkler'dir. Çünkü hakkımızda verilen yanlış hükümler, aslı büsbütün bozulmuş olan bu gibi haberlere istinat ettiriliyor." (9 Şubat 1929)

Siirt Mebusu Mahmut, "Uydurma Haberler" başlıklı yazısında yine aynı konu üzerinde durmaktadır:

"Şunu da unutmamalı ki, haricte inkılabımızın muvaffakiyetlerine memleket idaresinin normal bir hale girdiğine inanmayanların adedi az değildir. Garp efkârı umumiyesi, Türkiye'den gelen haberleri daima mübalağa ile tefsire mütemayıldır. Bu hal tarihin tefsirine de atfolunabilir. Yazık ki tarihin Türkiye ve Türkler hakkındaki zihinlere yerleştirdiği yanlış telakkileri izale edecek vasıtaları bulamıyoruz." (4 Nisan 1929)

Yine Siirt Mebusu Mahmut, Hakimiyeti Milliye'deki baş yazısında Batı'nın her zaman bizim için büyük önem taşıyan yargıları üzerinde durmaktadır:

"Parisli Tan (Temps) gazetesinin fikrine göre İslamiyet'in taassup ve hurafatı ile malul olan Şark ruhunu yeni fikirlere alıştırmak, uydurmak müşküldür. İnkılap ve teceddüt meselelerinde Şark muhitlerinde uzun mesafeleri bir hamlede almak gayrıkabildir.

Parisli gazete bir münasebetle Afgan Kırâlı'nın Kabil camiinde irat ettiği nutukta, "Allah'tan niyaz ederim ki, gerek İslamiyet'e ve gerek memleketime hizmet için bana muin olsun. Fakat bir dileğim daha var. Tek hakan olarak İslam dininin icaplarından sayılan suiistimaller, hurafeleri de ortadan kaldırmak istiyorum" dediğini hatırlattıktan sonra ilave ediyor: İşte Kral Amanullah'ın bahsettiği suiistimaller, hurafeler, kendi azim ve iradesinden daha çetin çıktı.

Müceddit kral mollaların önünde eğilmeye mecbur oldu."

Bu gibi kıyaslar tamamen batıldır. Afgan mukeddaratı hakkında son sözü söylemek doğru değildir. Hele bu hükmü bütün Şark'a, Şarklılar'a teşmil etmekte hiçbir isabet yoktur.

Biz Türkler, kendimizi Temps'in tasvir ettiği Şark akvamından saymıyoruz." (2 Şubat 1929)

Aynı yazar bir başka yazısında şöyle demektedir:

"Bazı Frenk gazetelerinin yaptığı gibi, Afganistan'ı Türkiye ile, Afganlılar'la Türkler'i mukayese etmek hatadır. İki memleket arasında hiç olmazsa yarım asırlık bir mesafe terakki vardır. Bu mesafe hem maddi, hem de manevi sahalarda görülebilir. Onun için inkılap ve taceddüt hareketinin Afganistan'da arızasız yürüyeceğine ihtimal yoktur. Mesele o kadar basit değildir.

Bir muhitte yaşayan bir kanaat yerine başka bir kanaat yerleştirmek, bir idealden başka bir ideale geçmek, daima müşküldür, tehlikelidir. Hedefe selamet ve zaferle varabilmek için iptidai birçok istihzarata lüzum vardır. Afgan mücedditler bu noktayı nazardan hazırlanmış değillerdir."

(16 Şubat 1929)

Falih Rıfkı, Batı basınında çıkan hakkımızdaki olumsuz yargılar üzerine daha değişik tepki göstermektedir. Falih Rıfkı'ya göre Batı bizi aralarına almak nimetlerini paylaşmak istememektedir:

"Şark ve Asya memleketlerinde yeni fikirli inkılapçılar ya başa geçmişlerdir ve ıslahatçılık yapmaktadırlar, yahut izdihamları uyandırmak üzeredirler. Hala Afrika kıyılarından ta Çin nihayetlerine kadar her yerde bu uyanış hareketlerine rastgeliyoruz.

Her yerde inkılapçıların karşısına belli başlı birkaç hasım unsur çıkıyor:

1- Eski nesillerin kara kefalı enkazı, 2- Rejimlerin ve kafaların değişmesinden zarar görenler. 3-...

Bu üçüncü kısmın adını vermeden evvel küçük bir methale ihtiyac var. Dahildeki hasım unsurları yenmek, genç inkılapçılar için güç olmamıştır. Asıl müşkülat, bu karanlık kuvvetleri harekete getiren, silahlayan, teçhiz eden, sevk eden yabancılardan geliyor. Afrika'da, Yakın ve Uzak Şark'ta Garpçılar'ın en korkunç düşmanı bizzat Garp'tır.

Şark milletlerini Garplı ve medeni olmadıkları için köle olmaya layık gören Garplılar, aynı milletlerin kendi medeniyetlerine girmesini menetmek için bütün politika ve bütün silah fabrikalarını seferber etmiş gibidirler.

Şimdi Garp'a karşı Müslüman taassubu ateşleyenler, Garp papazlarıdır. Eskiden orduları Hristiyan düşmanlarına saldırtan kilise, bugün cami cemaatlarını Garp düşmanlığı ile yoğuruyor. Büyük menfaat insanîyet idealistlerini yamamlara insan eti yemenin faydalarından bahsedecek hale sokmuştur.

Balkanlar'da Türk akaliyetlerine Garp harflerini reddettirmeye çalışanlar, oralarda Garp medeniyetinin ön-ayağı olmak vazifesini almış olanlardan yardım görmektedirler. Şimdi en büyük Garp düşmanı Garp'tır.

Çünkü Şark milletleri Anadolu Türkleri gibi uyandıkları zaman, bütün Şark vatanları Anadolu gibi müstakil ve şerefli olacaklardır. Hakim ve köle, iki ayrı insanlık kalmayacaktır. Şark'a bunu vermek, aslanın demir kafesinin kapısını açmaktır. Garp hürriyetten, ilimden, seviye ve şuurdan korkuyor.

Garp'tan Şark'a şimdi şu haykırış geliyor: Aman Garplı olmayınız. Şark milletlerine ilk öğretilecek hakikat budur: Her yerde mücedditler, fes ve sarığın üzerindeki kavuktan evvel silindir şapkanın üzerindeki sarığı çıkarmalıdır. lar." (13 Kanunusani 1929)

SONUÇ

Çalışmamızda, oluşturulmakta olan Cumhuriyet ideolojisinin basına yansıyış şekli ele alınmıştır. Kuruculuğunu bizzat Mustafa Kemal'in yaptığı bir Ankara gazetesi olan Hakimiyeti Milliye gazetesinde, harf devrimini izleyen bir yıl içinde köklü bir kimlik değişikliğinin sözkonusu olduğu toplumumuzla ilgili tartışmalar üzerinde durulmuştur.

Bir iletişim vasıtası olarak gazete, toplumun aynası sayılmakta, günün siyasal, sosyal, ekonomik olaylarını yansıtmaları bakımından bir belgeler koleksiyonu niteliği taşımaktadır. Çalışmamızda da bir gazetenin günlük nüshaları taranarak haber, makale ve ilanlarla bir dönemin portresi yakalanmak istenmiştir. Gazetede yer alan küçük, basit haberler, gündelik tartışmalar bize dönemi kucaklayabilecek malzeme kaynağı oluşturmaktadır.

Osmanlı'nın yıkılış şartları içinde oluşan yeni Türk devleti, çıkarlarını dünya egemenliğini tartışmasız şekilde ele geçiren Batı'nın genel siyaseti içinde aramaktadır.

Türk tarihinde yeni bir dönemin başlangıcı olan Batılılaşma tercihi geleneksel kimliğin yerine yeni bir kimlik oluşturulması sorununu da gündeme getirmiştir.

Osmanlı'nın yıkılmasından sonra o günün şartlarında geçerliliğini yitirmiş bulunan geleneksel Doğu siyasetiyle birlikte eski kimlik de tamamen tasfiye edilmektedir. Ve yoğun bir Osmanlı eleştirisi ile birlikte Osmanlı'yı tanımlayan her şey kötü kabul edilmekte, yeni kimlik tamamen bir Osmanlı eleştirisi üzerine kurulmaktadır.

Yeni kimliğimizin oluşmasına yön veren kişi Ziya Gökalp olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'na çıkış yolları arayan İttihat ve Terakki Partisi'nin ideoloğu sayılan Gökalp, imparatorluğun yıkılışından sonra genç Türkiye Cumhuriyeti'nin ideolojik temellerinin oluşmasındaki büyük katkısıyla aslında Cumhuriyet'in ideoloğu sayılabilecek bir düşünürümüzdür.

Yurdumuzda, sosyolojinin öncülerinden olan Ziya Gökalp, sorunlarımıza sosyoloji bilimi çerçevesinde çözüm yolları aramıştır. Batı medeniyeti potesi içinde erimiş bir Türkçülük'te yeni kimliğimizi oluşturmaktadır Gökalp.

Ziya Gökalp'in Türkcülük siyaseti, tamamiyle Türk ve Müslüman kalmak şartıyla Garp medeniyetine tam ve kati bir surette girmeyi gerektirmektedir. Fakat Garp medeniyetine girmeden evvel milli harsımız aranıp bulunacak, milli harsımız meydana çıkarılacaktır önce. Milli harsın aranacağı yer ise "köy"dür. Böylece köycülük çalışmaları bu zemin üzerine temellendirilecektir.

Ziya Gökalp sorunu kültür ve uygarlık kavramlarının uygulandığı bir formülle izah etmektedir.

Gökalp'e göre uygarlık uluslararası olduğu halde, kültür ulusaldır. Uygarlık bir ulustan başka bir ulusa geçer, kültür geçmez. Buna bağlı olarak bir ulus, kültürünü değiştirmeden başka bir uygarlık alanına girebilir ve kimliğini koruyarak yaşayabilir. İşte Türk milleti de yıkılan Osmanlı medeniyeti yerine, kendi kültürünü koruyarak Batı medeniyetine girecektir. Türkiye, Doğu uygarlık alanındadır. Sorunlarının nedeni de burada bulunmaktadır. Batı uygarlık alanına geçmesi gerekmektedir. Burada kültür-uygarlık ayrımı konuya açıklık getirmektedir.

Değiştirilmesi gereken sadece uygarlıktır. Kültürümüz korunacaktır. Uygarlık değişimi de basit bir teknik sorundur. Uygarlığın uluslararası niteliği Batı uygarlığını bizim de rahatlıkla benimsememize izin verecektir.

Böylece yeni Cumhuriyet'in ideolojik temellerini oluşturan Batıcılık Ziya Gökalp'in kültür-uygarlık ayrımının uygulandığı bu formülle hiçbir sakıncası bulunmayan teknik bir konu olarak benimsenmek istenecektir.

Durkheim sosyolojisinden yola çıkarak, milli bir sosyolojiden söz etmesi gelişkili bir durum(1) olarak da görülen Ziya Gökalp'in, kültür-uygarlık ayrımı eleştirilere uğramıştır. Emre Kongar, "Gökalp'in en zayıf kaldığı konu hars ve medeniyet ayrımıdır " (2) demekte ve kültürle uy-

(1) Korkut Tuna, Ziya Gökalp'in Milli Sosyoloji Anlayışı, İ.Ü.Sosyoloji Konferansları 1986, s.52

(2) Emre Kongar, Türk Toplum Bilimcileri, İstanbul 1982, s.69

garlığın belli maddi araçlarla manevi değerlerden oluştuğunu, maddi araçlarla manevi değerler arasında çok yoğun etkileşim bulunduğunu, bir toplumun başka bir toplumdaki yalnızca din, ya da yalnızca teknik alamayacağını, etkileşim başlayınca bunun günlük yaşamın tüm alanlarını kapsayacağını söylemektedir. "Gökalp'in Batı uygarlığının bilimini, tekniğini, aklını alıp öteki hars alanlarını ulusal kültürün özgün öğeleriyle doldurma önerisi olanaklı değildir." (1) Kaldı ki kültür ve uygarlık kavramları, Batı tarafından ve Batı siyasetine yarar amacıyla geliştirilmiş kavramlardır. (2) Halbuki, "kendi toplumumuzun düzen ve arayışlarına kendi bakış açımızdan kaynaklanan, güçlükleri çözmeye geçerli ele alış biçimlerine ulaşabilen" (3) bir sosyoloji anlayışıyla kendi tarihimize dayanmak şartıyla ulaşmak "hiç değilse dün ile Batılı olmayan toplumumuz için" (4) geçerli olacaktır.

Gökalp'in kültür-uygarlık ayrımının getirdiği bakış açısıyla Türk kültürünün Osmanlı'dan farklı gösterilen Anadolu köylüsü vasıtasıyla korunduğu ve sürdürüldüğü öne sürülmekte ve yeni devlette bir köycülük akımı başlanmaktadır.

Köylerden, masallar, maniler, ata sözleri derlenmekte, buralardan toplanan numuneler için Ankara'da Etnoğrafya Müzesi kurulmaktadır. Fakat Bunun yanında yeni ve Batılı bir yaşam şekli sunulmaktadır Ankara'da. Batı'nın yalnız ilmi, tekniği alınacak denmektedir, ama günlük hayatta Batı'dan alınanların bütün yaşantıyı kuşattığı görülmektedir. Danslar, balolar, garden partiler, maskeli balolarla oluşturulan yeni yaşam şekli Batılı olmanın bir göstergesi olarak sunulmaktadır. Kıyafet, müzik, her şey Batı'nınki gibi olmaktadır. Köyden alınanlar ise Etnoğrafya Müzesi'ne kaldırılmaktadır. Ortaya konulan tezle yaşananların aynı olmadığı dikkat

(1) a.g.e. s.70

(2) Bu konuda geniş bilgi için bakınız Baykan Sezer, Sosyolojinin Ana Başlıkları, s. 125

(3) Korkut Tuna, Şehirlerin Ortaya Çıkış ve Yaygınlaşması Üzerine Sosyolojik Bir Deneme, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1987, s.1

(4) Ümid Meriç, Devdet Paşa'nın Cemiyet ve Devlet Görüşü, Ötüken Neşriyat İstanbul 1979, s.1

çekmektedir. Bir yandan milli kültürümüzün kaynağı olarak köy gösterilmekte, diğer yandan düzenlenen turnelerle Anadolu köylüsüne klasik Batı müziği konserleri sunulmaktadır.

Oluşturulan tezde Türk kültürünün Batı medeniyeti içinde eritileceği söylenmektedir ama pratikte köycülük çalışmaları yeni Türkiye'nin Batı tercihinine sadece katkıda bulunmaktadır.

Görüldüğü gibi yeni kimliğin oluşturulma çabalarının Hakimiyeti Milliye gazetesine yansıyış şeklinin gerisinde Ziya Gökalp'in fikirleri yatmaktadır.

Gökalp'i değerlendirirken, yıkılan bir imparatorluğu ve bu şartlar içinde kurulan yeni devleti de gözönünde tutmak gerekmektedir. Gökalp, sorunlara zamanın koşulları içinde çözüm bulmak isteyen bir düşündürüdür.

Ziya Gökalp, Türk sosyolojisinin öncülerindendir aynı zamanda. Sosyoloji bilimi de yeni Türkiye'nin kuruluşunda önemli görevler üstlenmiştir. Sosyoloji, Türkiye'nin Batılılaşma girişimleri sırasında yeni bir kimlik oluşturma çabalarında yol göstericilik yapmıştır. İlk günlerinde siyasi tartışmalara yön verebilecek bir etkinliği elinde tutmuştur.

Bu çalışmadan yurdumuzda sosyoloji biliminin kendisi hakkında da sonuç çıkarmak mümkündür. Cumhuriyet rejimiyle sosyoloji ilişkilerinin çok içiçe bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Rejimin tasalarıyla, sosyoloji çalışmaları adeta örtüşmektedir. Böylece sosyoloji tarihimize bir başka açıdan bakıldığında ilgi çekici sonuçlar çıkabileceği görülmektedir.

Ancak Türkiye, seçimlerini tartışmaya yer vermeyecek biçimde gerçekleştirince, yurdumuzda sosyoloji bir anda işlevini yitirmiştir. Görevini tamamlayan sosyoloji adeta bir yurttaşlık bilgisi olarak liselerimizde okutulur hale gelmiştir. Türkiye'de, sosyoloji çalışmaları ise artık üniversitelerle sınırlı kalmıştır.

Bu çalışmamızda ilgi çekici bir diğer husus da Gökalp sosyolojisinin bir alanının boşta bırakılmış olmasıdır. Gökalp'in, Türk milletindenim,

İslam Ümmetindenim, Batı medeniyetindenim tezinden İslamlık, Hakimiyeti Milliye'ye hiç yansımamıştır. Gökalp'in bu tezi gazeteye bir eksiği ile yansımıştır. Laiklik tartışmalarının Hakimiyeti Milliye'ye yansımayaşığı ilgi çekici bir durumdur.

Sosyolojinin katkılarıyla oluşturulan yeni kimliğin yerleştirilmesi ve kökleştirilmesi görevi ise basına verilmiştir. Mustafa Kemal'in İzmir konuşmasında söylediği gibi, Türk basını Cumhuriyet'in etrafında çelikten bir kale vücuda getirmelidir. Bir fikir kalesi, bir zihniyet kalesi.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında rejim-basın ilişkileri ilginç bir seyir takip etmiş, İstanbul basını başta olmak üzere geleneksel basın, Ankara'ya pek sıcak bakmamıştır. Bunun üzerine özellikle Cumhuriyet'in ilk on yılında muhalif basın sindirilme yoluna gidilmiştir. Tahrir-i Sükun Kanunu'nun çıkarılmasıyla gazeteler kapatılmış, yazarlar da İstiklal Mahkemeleri'nde yargılanmıştır.

Harf inkılabı ise geleneksel -muhalif- basına vurulan son ve kesin darbe olmuştur. Harf inkılabıyla okuyucusuz kalan gazeteler, buna ilave olarak yeni yazının matbaalara getirdiği ekonomik yüke dayanamamışlardır.

Krize devlet el uzatmış, hükümet gazetelere, rejime katkıları oranında ödenek vererek yardımcı olmuştur.

Bundan sonrasında ise Türkiye Cumhuriyeti'nde rejim-basın ilişkileri son derece uyumlu sürdürülmüş, devlet, basına günümüze kadar süren sübvansiyonlar tanımıştır. Toplumda gazetecilerin de ayrıcalıkları olmuş, sarı basın kartı taşıyan gazetecilere Batı ülkelerinde görülmeyen haklar tanınmıştır.

Elbet de bu durumda basın da, yeni rejimin yerleşmesinde, kökleşmesinde önemli katkılarda bulunmuştur. Basın, Türkiye Cumhuriyeti'nde resmi ideolojiye en sadık kurumlardan biri olarak adeta rejimin bekçiliği görevini üstlenmiştir. Yurdumuzda en önde gelen basın kuruluşunun sahibinin Başbakan'a yazdığı açık mektupta basını Türkiye'de birinci kuvvet olarak göstermesi bu açıdan ilgi çekicidir." (1)

(1) Hürriyet Gazetesi, 19 Nisan 1986

Görüldüğü gibi, Cumhuriyet ideolojisinin kimlik sorunu ve sosyoloji çalışmaları arasındaki sıkı ilişki, bu sorunun aşılması ile Türkiye'de yeni kimliğin yerleştirilmesi ve korunmasında basını ön plana çıkarmıştır.

Bu bakımdan Cumhuriyet ideolojisi ve basın konusunda çeşitli dönemlerin temaları çerçevesinde, eski ve yeni basının temsilcileri gazeteler gözden geçirilerek yapılacak yeni araştırmalar, konunun enine boyuna tartışılmasına imkan sağladığı gibi, Türk sosyolojisi hakkında önemli sonuçlar çıkarmamızı sağlayabilecektir.

BİBLİYOGRAFYA

- AFETİNAN, A., M.Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım, Devlet Kitapları, İstanbul 1971
- AHMET, Ağaoğlu, Serbest İnsanlar Ülkesinde, İstanbul 1930
- ATAY, Falih Rifkî, Çankaya, Bates Yayınları, İstanbul 1980
- _____ Kurtuluş, Bates Yayınları, İstanbul 1981
- BALTACIOĞLU, İ.Hakkı, Batıya Doğru, Yeni Adam Yayınları, İstanbul 1945
- BERKTAY, Halil, Cumhuriyet İdeolojisi ve Fuat Köprülü, Kaynak Yayınları, İstanbul 1983
- DİLİPAK, Abdurrahman, Bir Başka Acıdan Kemalizm, Beyan Yayınları, İstanbul 1988
- DİLMEN, İ.Necmi, Türk Tarih Tezinde Güneş Dil Teorisinin Yeri ve Değeri, Devlet Basımevi, İstanbul 1937
- ERTUĞ, Hasan Refik, Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi I, Yenilik Basımevi, İstanbul 1970
- _____ Türk Basını Nasıl Doğdu ve Gelişti, Yeni Türkiye, İstanbul 1959
- GAULİS, Berthe G., Çankaya Akşamları, Bayrak Yayıncılık, İstanbul 1983
- GERÇEK, Selim Nüzhet, Türk Gazeteciliği, İstanbul 1931
- _____ Türk Matbaacılığı, İstanbul 1939
- GEVGİLİLİ, Ali, Türkiye Basını, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi 7, İletişim Yayınları, İstanbul 1983
- GÖKALP, Ziya, Türkçülüğün Esasları, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1976
- _____ Türkleşmekİslamlaşmak Muassırlaşmak, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1976
- HEYD, Uriel, Türk Ulusçuluğunun Temelleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1979
- İHSAN, Ahmet, Matbuat Hatıralarım, İstanbul 1930
- İletişim ve Toplum Sorunları, UNESCO/Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, Olguç Matbaası, Ankara 1983

- İNÜĞÜR, M. Nuri, Basın ve Yayın Tarihi, İst. 1982
- İSKİT, Server R., Türkiye'de Neşriyat Hareketleri Tarihine Bir Bakış,
İstanbul 1939
- JELTYAKOV, A. D., Türkiye'nin Sosyopolitik ve Kültürel Hayatında Basın,
Basın Yayın Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul 1979
- KABACALI, Alpay, Türk Yayın Tarihi, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları,
İstanbul 1987
- KARAOĞMANOĞLU, Yakup Kadri, Yaban, Birikim Yayınları 1977
- Politikada 45 Yıl, İletişim Yayınları,
İstanbul 1984
- KOLOĞLU, Orhan, Takvim-i Vekayi Türk Basınında 150 Yıl 1831-1981,
Ankara 1981
- KONGAR, Emre, Türk Toplum Bilimcileri, Remzi Kitabevi, İstanbul 1982
- KUSHNER, David, Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu, Kervan Yayınları,
İstanbul 1979
- MERİÇ, Ümid, Cevdet Paşa'nın Cemiyet ve Devlet Görüşü, Ötüken Neşriyat,
İstanbul 1979
- MORAN, Berne, Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış, İletişim Yayınları,
İstanbul 1983
- PEKER, Recep, İnkılap Dersleri, Ulus Basımevi, Ankara 1936
- SERTEL, Zekeriya, Hatırladıklarım, Gözlem Yayınları, İstanbul 1977
- SEZER, Baykan, Asya Tarihinde Su Boyu Ovaları ve Bozkır Uygarlıkları,
İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1979
- Sosyolojinin Ana Başlıkları, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Ya-
yınları, İstanbul 1985
- Toplum Farklılaşmaları ve Din Olayı, İ.Ü. Edebiyat Fakül-
tesi Yayınları, İstanbul 1981
- STEINHAUS, Kurt, Atatürk Davrimi Sosyolojisi, Sender Yayınları,
İstanbul 1973
- ŞAPOLYO, E.Behnan, Gazetecilik Tarihi ve Her Yönüyle Basın, 1971

ŞENYAPILI, Önder, Toplum ve İletişim, Turan Kitabevi, Ankara 1981

Atatürk ve Gazetecilik Gazeteler Gazeteciler, İletişim,
A.İ.T.İ.A. Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu, 1981/3

TANPINAR, Ahmet Hamdi, 19'uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Çağlayan Ya-
yınları, İstanbul 1976

TEVFİK, İsmail Hakkı, Ankara Gazeteleri, Filibe 1935

TOPUZ, Hıfzı, 100 Soruda Türk Basın Tarihi, Gerçek Yayınları, İstanbul 1973

TÜKİN, Firuzan Husrev, Basın Ansiklopedisi, Kulen Basımevi, İstanbul 1963

TUNA, Korkut, Şehirlerin Ortaya Çıkış ve Yaygınlaşması Üzerine Sosyolojik
Bir Deneme, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1987

Ziya Gökalp'in Milli Sosyoloji Anlayışı, İstanbul Üniversi-
tesi Sosyoloji Konferansları, 1986

TUNAYA, Tarık Z., Devrim Hareketleri İçinde Atatürk ve Atatürkçülük, Beha
Matbaası, İstanbul 1964

TUNÇAY, Mete, Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması
(1923-1931), Yurt Yayınları, Ankara 1981

US, Asım, Atatürk İnönü, İkinci Dünya Harbi ve Demokrasi Rejimine Giriş
Devri Hatıraları, Vakit Matbaası, İstanbul 1966

VARLIK, M.Bülent, Türkiye Basın Yayın Tarihi Kaynakçası, Ankara 1981

YALMAN, Ahmet Emin, Gördüklerim ve Geçirdiklerim I, II, III, Rey Yayın-
ları, İstanbul 1970

ÖZET

Bu çalışmada, Cumhuriyet'in ilk yıllarında oluşturulmakta olan yeni devlet ideolojisinin basına yansımış şekli ele alınmıştır.

Biz bu çalışmada, bir gazetenin günlük nüshalarını tarayıp, haber, yorum ve ilanlarından yola çıkarak, bir dönemi yakalamaya çalıştık. Gazeteler günün siyasal, sosyal ve ekonomik olaylarını yansıtmaları bakımından birer belgeler koleksiyonu niteliği taşıyarak, bize bu imkanı vermeleri konusunda önem taşımaktadır.

Bu tip çalışmalarda genellikle yapıldığı gibi, belli İstanbul gazetelerine baktık. Fakat bir İstanbul gazetesinin, Ankara'da kurulan yeni rejimi layıkıyla yansıtamayacağını gördük. Çünkü İstanbul gazetelerinde genel bir siyasetçilik hakimdi. Bu gazeteler adeta Ankara'dan habersizdi.

Bunun üzerine bir Ankara gazetesinin yeni rejimi, ilk ağızdan, daha sağlıklı yansıtacağını düşünerek, Hakimiyeti Milliye'yi seçtik. Çünkü Hakimiyeti Milliye, bizzat Mustafa Kemal tarafından kurulmuş, resmi ideolojinin doğrudan sesi sayılabilecek bir gazete idi.

İnkılapların artık tamamlandığı, rejimin büyük ölçüde oturduğu, özellikle geleneksel mirastan kopuşu kesin olarak simgeleyen harf inkılabını izleyen bir yıl içinde (1929) Hakimiyeti Milliye'yi taradık.

Çalışmamızda yeni siyasetin, yeni kimliğin, topluma sunulması, tanıtılması, benimsenilmesi çabalarının Hakimiyeti Milliye'ye nasıl yansıdığını ele aldık.

Gazetede özellikle kimlik tartışmaları ilginizi çekti. Öncelikle eski kimliği, Osmanlı'yı tanımlayan her şeyin eleştirildiğini gördük. Osmanlılığın tasfiyesi ile yeni Batılı bir kimlik oluşturulması tartışmaları vardı. Ve bu tartışmaların temelini de Ziya Gökalp'in kültür-uygarlık kavramları oluşturuyordu. Gökalp'e göre kültür ayrı, uygarlık ayrıydı. Kültür milli, uygarlık milletlerarası idi. Bir millet kültürünü koruyarak

uygarlık alanını değiştirebilirdi. Ve Türkler de, kendi kültürlerini koruyarak Batı uygarlığına katılabilirlerdi. Bunun hiçbir sakıncası yoktu. Hakiyeti Milliye'de bu doğrultuda Batı uygarlık alanının yeni siyasetimizi oluşturması yönünde tartışmaların yanında, Osmanlı dışında kimlik geliştirme çabaları içinde ağırlıklı olarak kylk tartışmalarıyla karşılaştı.

Batı tercihinin yanında yürütülen kylk çalışmaları, belli gelişkiler de yaratıyordu. Bir yandan Batı seğiminin bize kültürümüz konusunda bağlayıcılık yaratmayacağı söylenip, kylk bağlatılırken, köylerden masallar, maniler, atasözleri toplanırken, diğer yandan kıyafetten müziğe kadar Batılı bir yaşamın Ankara'da hayatın bütün yönlerini kuşattığı görülmekteydi. Ve bu Batılı yaşam şekli de yine sunulan, önerilen bir mahiyet taşımaktaydı. Ankara'daki balolu, aylı, danslı yeni hayat şekli, Batı'nın sadece tekniğini alacağız teziyle uyuşmuyordu.

Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki kimlik sorununun sosyolojinin yol göstericiliğinde aşıldığını gördük. Sorun halledilip, kimlik tercihi kesinleşince sosyoloji yurdumuzda önemini yitirmiş, bu defa basın önem kazanmıştı. Çünkü artık yeni kimliğin yerleştirilmesi, kökleştirilmesi, benimsetilmesi görevi basına düşüyordu. Cumhuriyet'in ilk yıllarında karşılaşılan muhalif basın sindirilmiş, devletin de katkılarıyla oluşturulan Cumhuriyet basını bu görevini günümüze kadar başarıyla sürdürmüştü.

T. G.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi